158

IULIANI
CAESARINI
DISSERTATIO
ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ.

IULIANI CAESARINI

S. R. E. DIACONI CARDINALIS

DE INSERENDA IN SYMBOLUM PARTICULA FILIOQUE

DISSERTATIO ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ

HABITA

IN CONCILIO FLORENTINO.

E MSS. BIBLIOTHECAE

CAESAREAE MEDICEAE LAURENTIANAE

ERUIT

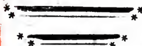
ET NUNC PRIMUM EX GRAECO LATINE REDDIDIT

RUDESINDUS ANDOSILLA

PRESBYTER BENEDICTINUS

CONGREGATIONIS VALLIS UMBROSAE.

FLORENTIAE MDCCLXII.

Ex Typographio Moückiano.

Cum adprobatione.

A L E X A N D R O
A L B A N I O

S· R· E· CARDINALI · PROTO DIACONO
EIVSDEM · QVE · BIBLIOTHECARIO
CLEMENTIS · XI· PONTIFICIS · MAXIMI
FRATRIS · FILIO
VIRO · ET · DIGNITATE
ET · GENTIS · ALBANIAE · GLORIA
ET · VIRTVTVM · SVARVM · PRAESTANTIA
LONGE · EMINENTISSIMO
QVI
IAM · INDE · AB · ADOLESCENTIA
MAXIMIS · SEMPER · DATIS
DOCTRINAE · PRVDENTIAE . INTEGRITATIS · QVE
DOCVMENTIS
PATRVO · SVO · FELICITER · TVM · REGNANTI
IDONEVS · IN · PRIMIS · VISVS . EST
CVI · MVNVS · INIVNGERET
BONONIAE · OBVIAM · EVNDI
FRIDERICO · IIII · DANIAE · ET · NORVEGIAE · REGI
VT · PONTIFICIS · NOMINE
GRATIORA · EI · HONORIS · ET · OBSERVANTIAE
PRAESTARET · OFFICIA

ROMAM · DEINDE · REDVX
TOTVM · SE · DEO
ATQVE · ECCLESIAE · CONSECRAVIT
COGITATIONES · QVE · OMNES · SVAS
AD · CHRISTIANAE · FIDEI · SPLENDOREM
VERITATEM · DECVS
PROPAGANDVM
TVENDVMQVE · CONVERTIT
ITAQVE · IN · SANCTIORES · MAGISTRATVS
SVMMIS · HONORIBVS · COOPTATVS
EGREGIS · ATQVE · INLVSTRIBVS · FACTIS
REBVS · QVE · PVBLICIS
ET · DOMI · ET · FORIS · PRAECLARE · GESTIS
IN · GERMANIA · DIFFICILLIMIS · TEMPORIBVS
AD · GRAVISSIMA · NEGOCIA
APVD · IMPERATOREM · CAROLVM · VI.
PERTRACTANDA
ELECTVS · EST
QVO · IN · MVNERE · SEDVLO · AC · STVDIOSE
CATHOLICORVM
VERAE · QVE · RELIGIONIS · CAVSSAE · INSERVIVIT
DEMVM · AB . INNOCENTIO XIII
INGENTI · BONORVM · OMNIVM
PLAVSV · ET · LAETITIA

DIACONVS · CARDINALIS · RENVNCIATVS
IN·AMPLISSIMIS·PRAEFECTVRIS·AC·DIGNITATIBVS
SIBI · CONLATIS
DEI · GLORIAM
CONTINENTER · PROMOVIT
APOSTOLICAE · SEDIS · VTILITATEM
ADAVXIT
ECCLESIASTICA · IVRA
ACERRIME · DEFENDIT
QVOD·RELIGIONIS·SVAE·PARTEM·ESSE·CENSVIT
HISCE · INMORTALIBVS · MERITIS
TANTAM. APVD·REGES · AC·GENTES · OMNES
EXISTIMATIONEM · AVCTORITATEM · QVE
SIBI · COMPARAVIT
VT · A · CAESARE · P· F· AVGVSTO
CVM · SVMMA · POTESTATE
REBVS · APVD · SANCTAM · APOSTOLICAM · SEDEM
PROCVRANDIS
DATVS · FVERIT
REX · SARDINIAE · POPVLI · QVE · OMNES
QVI · SVB · EIVS · IMPERIO · SVNT
EVM · SIBI · IN · VRBE · ROMA
PATRONVM · ELEGERINT
PLVRIMAE · QVE · NATIONES · CIVITATES

CONLEGIA · RELIGIOSI · VIRI
SODALITIA · ACADEMIAE
SE · VLTRO · IN · EIVS · PRAESIDIVM · AC · TVTELAM
COMMENDAVERINT
TOT · TANTIS · QVE · NEGOCIS · IMPLICATVS
IN · LITERARVM · TAMEN · STVDIA
MAXIME · VERO · ANTIQVITATVM
GRAECORVM · ROMANORVM · QVE
QVAS · IN · DELICIS · SEMPER · HABVIT
ADSIDVE · ATTENTE . QVE . INCVBVIT
ITA · VT · IN · VETERVM · MONVMENTORVM
COGNITIONE
IN · DIFFICILIVM · EORVM · SENSVVM
INTERPRETATIONE
SVMMVS · APVD · OMNES · EVASERIT
REI · ANTIQVARIAE · STVDIOSIS · CONSVLENS
CONLECTA · VNDIQVE · A · SE
INGENTI · SVMTV
RARISSIMA · ET · PRETIOSISSIMA · CIMELIA
IN · SVBVRBANO · PRAETORIO
AB · EXCELSI · ANIMI · SVI · AMPLITVDINE
MAGNIFICE · EXTRVCTO
OMNIVM . COMMODO · VTILITATI · QVE
ADMIRANDA · PROPOSVIT

PRAECLARA·DENIQVE·MAIORVM·EXEMPLA
SEQVVTVS
ERGA · INGENVAS · ARTES
AC · DOCTOS · VIROS
CVLTVM · FAVOREM
AC · BENEVCLENTIAM · SINGVLAREM
SEMPER · TESTATVS · EST
TANTO · ERGO · STVDIORVM · FAVTORI
EGREGIO · MVNIFICO
TITVLIS · QVE · OMNIBVS
COMMENDATISSIMO
DE · RELIGIONE · DE · LITERIS
DE · TOTA · IN · PRIMIS · ANTIQVITATE
OPTVME . MERITO
INEDITAM · HANC · DISSERTATIONEM
CELEBERRIMI · DIACONI · CARDINALIS
CAESARINI
NVNC · PRIMVM · EX · GRAECO
LATINE · REDDITAM
PERENNE·OBSEQVI·ET·OBSERVANTIAE·SVAE
ARGVMENTVM
RVDESINDVS · ANDOSILLA
ROMANVS

CONGREGATIONIS · VALLIS VMBROSAE
MONACHVS
EIVS · NOMINI · ET · ERVDITIONI
DICATISSIMVS
ANIMO · LVBENS
OBFERT
DEDICAT·

PRAEFATIO.

Tsi doctissimi viri Paullus Iovius (1), *Ludovicus Donius* (2), *Vespasianus Florentinus* (3), *aliique permulti* (4) IULIANI CAESARINII *Diaconi Cardinalis vitam sincere, eleganter, copioseque exposuerint ita ut desperandum sit novi aliquid adferri posse; tamen quum vel parum, vel nihil nobis tradiderint quid ipse scripserit, qua ratione, quibus temporibus, quo loco, quo successu, optimum esse duxi in hac ad Caesarinii opusculum praefatione, haec diligenter inquirere, diffuseque de hisce disserere: ea vero quae ad eius vitae ratio-*

(1) Iovius in Elog Virorum bellica virtute inlustrium.

(2) Donius in Florib. Histor. S. R. E. Cardinalium.

(3) Vespasian. scripsit Iuliani vitam vere ac sincere, quam publici iuris fecit Ferdinandus Ughellius 3. P. Ital. Sac.

(4) Nempe inter alios Paullus Cortesius l. 1. de Cardinal. Andreas Victorellus in suis additionibus ad Ciacconium. Platius de dignitate, & offic. Cardinalium. Antonius Sanderus in Elog. Cardinal. Inlustr.

tionem spectant huc illuc tantum delibare, ut & rerum novitate lectorum fastidium adlevem, & dum summam tanti viri sapientiam certissimis monumentis indicabo, caetera quoque eius praeclara merita penitus non taceam.

Itaque Iulianus titulo Sancti Angeli Cardinalis Diaconus Caesarinius ex inlustri ac nobilissima Caesariniorum Familia Romae natus, miram virtutis indolem, acre ingenium, incredibilem rerum addiscendarum cupiditatem a natura ita consequutus est, ut in brevi summus Orator, Philosophus, Theologus, & utriusque Iuris interpres evaserit. Erat quoque in eo morum integritas, innocentia singularis, aequabilis, & constans vitae ratio. Ad lenitatem propensus, misericordia maxime permovebatur, & miseris, & laborantibus, quacumque ope posset, subveniebat. Iustitiae amans, amantior aequitatis, rigidos & acerbe severos adversabatur, pronus ad ignoscendum tum mansuetudine, tum facilitate naturae, & quod ipse sibi non concessisset, aliis facile indulgebat. Hisce virtutibus, animique dotibus ad omnes dignitatis gradus expedite sibi aditum comparavit. Primo enim in numerum eorum Iudicum adscriptus fuit, qui in concessu Pontificis de supplicibus libellis referunt, & sententiam dicunt. Quo in

ob-

obeundo munere Iulianus longe omnium ſubtiliſſime , atque rectiſſime referebat . Tandem a Martino Papa V. in Cardinalium Conlegium cooptatus , paullo poſt ſumma cum auctoritate in Bohemiam Legatus miſſus eſt , ad ſanandos eius gentis animos Huſſitana haereſi infectos (1), *obſtinatiſſimeque etiam cum infamia pervicaces , quamquam paullo ante Hieronymus Pragenſis eius haereſis crimine damnatus Conſtantiae , & combuſtus in ipſorum contumeliam concidiſſet . Ea enim erat de Iuliani virtute conſtans opinio , ut uni illi ea provincia demandanda cenſeretur .* In omni ſiquidem Senatorio munere , *ait Iovius* , apud eum vigebant dignitas ſine faſtu , doctrina ſine oſtentatione , ſine fuco probitas , & ſtudium ſine factione . *In Germaniam ergo profectus quum videret Bohemos mori potius paratos , quam ab errore diſcedere , plane intellexit eos nequaquam adhortationibus , ſed validis armis perdomandos . Quapropter Norimbergam ingreſſus ad Sigiſmundum Hungariae Regem Caroli IV. Imperatoris filium ſe contulit , quo in loco plurimi Germanorum Principes convenerant ; inſtructoque*

b *exer*

(1) Ioan. Hus Wicleſianae haereſis ſectator acerrimus, illiuſque ſententiarum per totum Bohemicum regnum propagator . Vid. Dominicum Berninum *Iſtor. dell' Ereſie T.* 3. c 4.

exercitu Regum auxilio, decreta est nova in Bohemos expeditio ad VIII. Kalendas Quinctiles (1). Dux belli Fridericus Marchio Brandeburgensis electus est, quem Cardinalis praeibat. Verum commissa pugna, sive proditio in Christianorum exercitu fuerit, ut plurimi putavere, sive inanis ultro hominum mentes pavor invaserit, tota acie trepidatum est. Miratur sane Iulianus unde hic timor, quae ratio suaderet milites ut se in fugam conferrent. Quamobrem convocato Concilio Duces vehementer hortatur, ut arma expedirent, aciem rursus instruerent, forti animo hostem expectarent. Meminerint non de regni gloria, aut agrorum possessione decertari, sed de vita, de Religione, de Christi gloria, de animarum salute bellum geri. Turpe Germanis esse, quorum generis nobilitatem, virtutemque totus Orbis celebraret, ex praelio fugere, moriendum potius esse, quam vix congressos turpiter cedere.

Nisi

(1) Prima expeditio sub Martino V. indicta fuit. Quum enim Pontifex animadverteret haeresim Hussitanam magis ac magis in dies grassari, priusquam pestifera lues amplius invalesceret, Cardinalem Victorensem natione Anglicum, regia stirpe natum in Germaniam proficisci iussit, ut contra Bohemicam labem vicinas gentes in arma cieret. Quod munus summa cum celeritate Cardinalis explevit. At Christiani milites, audito tantum hostium adventu, turpiter fugerunt. Consule Aene. Sylv., aliosque Bohemicae Historiae Scriptores.

Nisi gladiis modo propriam tuerentur libertatem, aut casuros brevi hostili ferro, aut servitutem morte miserabiliorem laturos (1). *Haec atque alia, quae a Caesarinio eloquenter dicta fuere, etsi satis superque milites ad praelium inflammare abiectos eorum animos adtollere, languentes excitare potuerant, tamen nihil profuerunt iis, quorum pudorem timor evicerat, iis qui singulari, inauditaque socordia nullo modo ad bellum gerendum rationibus duci posse adfirmabant, eo quod ne vultum quidem hostium, aut oculorum aciem ferre valebant. Ablata sunt ergo signa, & quasi nullus esset in exercitu ductor, tumultuose quisque relictis ordinibus, & contra imperium, multi etiam proiectis armis timidi rapido cursu fugam maturavere. Iulianus vero ab omnibus desertus, Basileam petiit, ad obeundum alterum officium ab Eugenio IV. sibi delatum, scilicet ut indicto inchoatoque Concilio iuxta Constantiensis decreta Legatus praeesset* (2). *Mul-*

(1) Haec oratio etsi non fuerit numeris omnibus absoluta, id enim temporis circumstantiae minime patiebantur, tamen ab Aenea Sylvio in Histor. Bohem. inter Iuliani orationes adnumeratur.

(2) Sancita lex fuerat in Concilio Constantiensi, ut post quinquennium iterum Sacrosancta Synodo convocata, Antistites Sacratique viri totius Europae convenirent, ut controversiae de divinis placitis, morumque censura suprema disputatione finirentur.

Multae itaque, atque gravissimae res ad Christianae Reipublicae utilitatem accommodatissimae in eo Concilio peragendae erant. Bohemorum insania, industria ac prudentia sananda, & vera Fidei dogmata, quibus Romanae Ecclesiae Episcopi, sublata discordia, adsentirent, explicanda. Quarum rerum natura Pontificis personam efflagitare videbatur. Sed Eugenio variis de caussis venire abnuente, immo Concilii dissolutionem ad Patres Basileae congregatos per litteras ferente, Iulianus duas ad eumdem Pontificem scripsit graves Epistolas. In ipso ergo primae Epistolae initio narrat ea, quae Norimbergae acta fuerant; exercitum nempe paucis diebus comparatum, militum fugam, conatusque omnes a se adhibitos ad eos confirmandos. Deinde pecuniam grandem efflagitat, ut opportuno tempore Alemanniae populi iterum bellum contra Bohemos suscipere possent. Insuper fuse lateque explicat caussas, quae a Concilii dissolutione Patres abducerent, quas etiam Sigismundus Caesar, & Henricus Angliae Rex eidem Pontifici per litteras significaverant; certam nempe spem summi boni, maximaeque Catholicae Ecclesiae gloriae, si illud perficeretur; periculum vero haeresis, si dissolveretur. Denique Eugenium orat atque ob-

obsecrat, *ut Basileam se conferat Concilio praesidendi gratia*, *neque locum reformidet*, *cives enim omnes Pontificem tueri profitentur*; *neque credat Patres Synodi civilem iurisdictionem ab Ecclesia velle adimere*, *ut plurimi arbitrabantur*. Mira res! *ait*, si hoc Concilium non fieret per viros Ecclesiasticos, fortasse dubitandum foret: sed quis erit hic Ecclesiasticus, qui haec audeat? (1)

Interim plura in Concilio acta sunt. Benigne enim Bohemorum Legatis exceptis, *& postridie in concionem adcersitis*, *Iulianus Cardinalis perhumaniter eos adloquutus*, *longa & luculenta oratione ad ea*, *quae pacis & concordiae essent*, *cohortatus est*. *Ecclesiam Christi Servatoris Sponsam*, *omnium Fidelium Matrem esse adfirmans*, *claves ligandi*, *atque solvendi habere*, *candidam sine macula*, *in iis*, *quae necessaria ad aeternam salutem esse videntur*, *errare non posse*: *qui eam contempserit*, *alienum*, *profanum*, *& quasi ethnicum*, *publicanumque censendum*: *Conciliis Ecclesiae universae probatis*, *non minus ac Evangeliis credi oportere*: *a Bohemis qui se filios Ecclesiae esse profitentur*, *matris vocem audiendam*:

fa-

(1) Exstat haec epistola in oper. Aen. Sylv., & apud Orthuin. in Fascic. rer. expetend.

facessere iam odia debere, deponenda arma. Quaecumque Bohemi pro sua caussa dicere velint, tantum parati animo sint, ne bene consulta Sacrae Synodi consilia respuant, quibus non modo Bohemos, sed omnes Christi fideles adquiescere oportet, si aeternae vitae praemii participes esse desiderent (1).

Cardinalis oratio cunctis Patrum suffragiis excepta est. Bohemi paucis respondere, se neque Concilia, neque Ecclesiam contempsisse, nihil de Christiana Religione detrahere, incorruptam apud se Patrum auctoritatem manere. Episcopis vero sciscitantibus quaenam illa essent, in quibus a Romana Ecclesia dissentirent (2), *quatuor tantum articulos praeposuere.* 1. *De communione Divinae Eucharistiae, quam sub specie panis, & vini sumendam, his qui salvi esse velint, necessario adfirmabant.* 2. *De Civili Dominio, quod Clericis interdictum esse divina lege dicebant.* 3. *De praedicatione verbi Dei, quam liberam permissamque passim omnibus arbitrabantur.* 4. *De publicis delictis, quae nulla ratione to-*

(1) Adi Aen. Syl. Hist. Bohe.

(2) Quamvis plurima sint quae Hussitarum perfidia adversus Catholicae Fidei veritatem adstruere, & praedicare non dubitaret; tamen coram Concilio, Doctorumque Patrum coetu haec proferre tantummodo arbitrati sunt, eaque Regni nomine.

tolerandа putabant, *etiam maioris mali vitandi gratia*.

Post haec Caesarinius noster aliam ad Bohemicos Legatos orationem habuit, *in qua adseruit*, *Ecclesiam ita fundatam esse supra firmam petram*, *ut portae Inferi praevalere adversus eam non possint*, *quae iuxta Gregorium*, *& Augustinum* est universitas Fidelium per totum mundum diffusa, crescitque, & sanctificat in mundo universo. *Dixistis*, *prosequebatur Iulianus Oratores adloquens*, *paratos vos esse in spe ipsius Capitis Christi mortis dirae potius martyrium perferre*, *quam aliquid ex privata vestra doctrina confictum profiteri*, *quod forte Ecclesiae verae Christi Sponsae decretis repugnet*. *Certe si animus vester huiusmodi verbis respondeat*, *bonam spem futurae pacis concipimus*. *Nos vero ne vel minimum terrent ea*, *quae postmodum a vobis in articulis exposita fuere*; *dummodo enim mens parata sit veritati*, *quum ostensa fuerit*, *adquiescere*, *verba quaecumque postea proferantur*, *non multum animo advertenda sunt*. *Et infra* : *Mos est eorum qui diu inter se dimicarunt*, *si quando concordiam inire desiderent*, *ut omnes controversias simul componant*, *alioquin si vel una adhuc sub Iudice foret*, *facile lites*, *& odia*

ex-

excitaret. Proposuistis elapsis diebus quatuor dumtaxat articulos, sed audivimus praeter hos quatuor, multa etiam alia apud vos exstare dogmata nova prorsus, & inaudita, in quibus a nobis dissentitis. Necessum est ergo, si vera unitas, & perfecta fraternitas inter nos esse debeat, ut omnia in hoc Concilio proferantur. Si quid autem est, de quo velitis per nos certos fieri, interrogate audacter, & confestim vobis respondebimus. Haec & alia quum Caesarinius dixisset, statim coram Patribus perlegit triginta tres circiter articulos, quorum praecipua pars erat ex saepe damnatis dogmatis Ioannis Wiclefi, quae a Bohemicis defendi, quamvis occulte, in dubium vocari amplius non poterat (1).

Hisce peractis, alteram Iulianus Pontifici scripsit epistolam, prima breviorem, in qua commemoratis, quae apud Egram, & Bituringes statuta fuissent, & quae spes adfulgeret Bohemos ad saniorem mentem reducendi, iterum quammaxime hortabatur Eugenium, ut ad Concilium accedere vellet, nec eius dissolutioni amplius insistere; vel si valetudinis caussa neque ipse, neque R. E. Cardinales venire possent, saltem per literas scribere: placet no-

(1) Lege Historiam Hussitan. Ioan. Cochlei lib. VI.

nobis ut fiat Basileense Concilium. *Utrum autem illud legitimum esset, pendere ex Constantiensi, quod illud haberi decrevit: si Constantiense verum censendum, item & Basileense. Addiditque insuper alia multa ut probaret firmum, & ratum tunc esse. Quibus rebus Epistolae finem imposuit* (1).

Atque heic operae pretium esse videtur Spondani diluere obiecta (2), *qui arbitratur hasce Iuliani Epistolas suppositirias esse, vel in toto, vel in parte, & ab aliquo ex Basileensibus confictas; eo quod multa in eis habeantur ad probandam Concilii Basileensis validitatem, docendumque illud nequaquam alio transferri debere, quum e contrario notum sit ex eiusdem Concilii translatione, ipsum diverse sensisse. Ego igitur Spondano in primis sexcentos alios Auctores oppono, iique sunt, qui vel Iuliani vitam, vel Bohemicam Historiam scripsere. Omnes quippe adserunt, duas exstare epistolas a Caesarinio ad Eugenium missas. Insuper si quid ponderis habere possit stylus Auctoris, dicendi formulae, & elocutio, haec profecto clare ostendunt integras omnino, ut habentur, a Iuliano fuisse exaratas. Denique sciendum est*

 ipsum

(1) Haec altera Epistola exstat in actis Navar, & apud Aene. Sylv., & Orthuin.

(2) Henric. Spond. in Contin. Annal. Ecclesiastico-rum.

ipſum cum Eugenio de Concilii translatione conveniſſe , quando ad eum inſidiae delatae fuerunt , Pontifici a Baſileenſibus paratae . Tunc enim Caeſarinius hic noſter ab illis receſſit , Eugenioque conſtanter adhaeſit , atque adverſus Schiſmaticos non ſolum voce , ſed etiam calamo acrius quam antea dimicavit . Immo quum Baſileenſes eo inſaniae deveniſſent , ut depoſito Eugenio , Felicem Antipapam temere , ac impie ſubrogaſſent , & Eugenii , Cardinalium , Aulicorumque animi ob id factum non mediocri pavore correpti eſſent , Iulianus utpote vir cordatiſſimus minime perterrefactus , gravi oratione ipſis metum omnem ademit ; adfirmans in ea Felicem adverſarium (1) *nullo modo*

(1) Amadeus VIII. Sabaudicum Solium tenuit , non iam Comes , ſed Dux I. acceptumque a Maioribus pacatum Imperium , liberis , ac poſteris ſuis pacatiſſimum reliquit , ac tum pace , & bello clarus , cum pietate praeſtans ; ex Duce Heremita ; ex Heremita Pontifex , & Felix V. a ſuis appellatus , magna celebritate Baſileae coronatus fuit . At Lugduni commorans , a Pontificia dignitate ultro ſe abdicavit ; & ſingulari hac animi demiſſione ſchiſmati finem impoſuit . A Nicolao vero Papa V. Eugenii IV. ſucceſſore, Cardinalis, & Legatus Pontificius renuntiatus eſt . Et quum glorioſe, religioſeque vitae ſuae finem impleverit , iure ac merito a ſcriptoribus inter inluſtres , ſanctiſſimoſque R. E. Cardinales recenſetur . Conſule Auct. qui de Cardinalium geſtis ſcripſere , quos ſupra memoravimus .

modo metuendum esse, nec propter eius cum Regibus consanguinitatem, nec propter sapientiam, qua praeditus existimabatur, neque propter ingentem pecuniam, quam illum per tot annos pacifice regnantem confecisse plurimi dictitabant. Non propter Regum consanguinitatem. Populos enim aiebat eum irridere, nec venerari hominem, qui e profano Principatu ad Ecclesiasticum, ut ita dicam, evolasset. Virum sanguinum, qui saepe in bello fuerat versatus, indignum Sacerdotio iudicare. Praeterea addebat: Uxorem, dicent, in saeculo duxit (1) *filiosque procreavit, & nunc in Altari Sacratissimam Christi Hostiam audet offerre. Invidebunt certe, & maledicent homini, nemo amabit. Consanguineis adversa fortuna, & non una calamitate vexatis, Amadeus nunquam auxilio fuit. Burgundos in bello deseruit, & Francos* (2); *qualem se praebuit amicis, tales*

(1) Uxorem duxit unicam, forma, & prudentia admirabilem, nobilem ex domo Burgundica, Philippi Ducis Amitam, re & nomine Bonam. Ex qua quum filias duas suscepisset; alteram Philippo Mediolani Duci, alteram Ludovico Siciliae Regi in matrimonio iunxit. Ludovico vero filio maiori natu uxorem ex Cypri Regibus ortam comparavit; adeoq. adfinitatem cum Regibus inivit.

(2) In Gallia Burgundiorum, & Armeniacorum dissidia flagrabant. Angliae Regum furor debacchabatur. In Italia Veneti, & Florentini adversus Mediolanensium Prin-

les eos in se inveniet. Gaudebunt advenisse tempus, quo vices reddant. Omnes eum derelinquent: nemo illi non emtus adhaerebit. Amadeum sapientem adfirmant, eo quod multis annis feliciter regnavit. At non sua prudentia, sed aliena miseria felix fuit; decernentes enim inter se hinc Itali, inde Galli, quietam Sabaudiam reddiderunt; populi quod erat temporis, homini adiudicarunt. Suamet sapientia Amadeum in magnum discrimen adduxit, non parvo se involvit negocio; in re omnium maxima peccavit; ruent consilia sua; felicem vocant, sed saepe nomina rebus contraria sunt. Neque propter pecuniam timendus est Felix; tanta enim non est, quantam homines credunt. Et quid nobis magis prodesse posset, quam pecuniosum adversarium existimari? Qui congerunt, nusquam impendunt. Cuncti igitur ab eo aurum petent, & minime adsequentes inimici abibunt. Haec mihi, *aiebat Caesarinius* (1), de

Principem implacabili odio contendebant. Amadeus vero procul ab armis, in montibus regnans, nunc ab his, nunc ab illis arbiter electus est, quod unus omnium idoneus existimabatur, qui hujusmodi inter Principes viros contentiones posset componere, gravissimisque rebus aliis sapienter consulere. At nemini pro vi, & ope auxilio fuit. Adi auctores, qui inlustrium Card. vitam exposuere.

(1) Orationem hanc numeris omnibus absolutam reperi in Comment. Pii II. lib. 7., eamque memorat Cochaeus Histor. Hussitan.

de novo electo sententia est, qui aliter sentiunt, meo quidem iudicio nihil sentiunt.

Hac vero Iuliani oratione altera prior est, ab ipso in Concilio Basileensi habita. Etenim cum Patres in Synodo sanxissent, neminem in posterum, qui ad Episcopi, vel Abbatis dignitatem evectus foret, debere Apostolicae Sedi eam pecuniae summam solvere, quae ex Ecclesiae, vel Monasterii, cui praeficiebatur unius anni proventu percipi poterat, ut moris erat, quaeque Annatae *vocabantur* (1)*; decretum hoc grave visum fuit Archiepiscopo Tarentino, & Episcopo*

(1) An. Chr. 1399. Ind. VII. decimo Pontificat. Bonifacii, multa ipse praestitit in suum, ac Sedis Apostolicae commodum, & augmentum. In primis enim, scribit Niemus libro 2 primos fructus unius anni omnium Ecclesiarum Cathedralium, & Abbatiarum absque Pastore existentium, suae Camerae reservavit. Ita ut quisquis in Archiepiscopum, Episcopum, aut Abbatem promoveri vellet, ante omnia teneretur solvere primos Ecclesiae, vel Monasterii fructus, cui praefici optaret, & Annatas vocarunt, easque (imitatione veteris Testamenti legis, qua primitiae, & decimae fructuum, ad agnoscendum supremum Dei Conditoris in omnes res humanas dominium, sacro ordini debebantur) in usus, atque necessitates Summi Christianorum Pontificis, & supremae potestatis agnitionem constitutas volunt. Non ut, quod maledici obiiciunt, solvantur tamquam beneficiorum acceptorum pretium. Vide Antonium Vallesinum, & Fernandum Cordubens. in eorum Commentariis de Annatis.

ſcopo Patavino Eugenii Legatis . Imminutum enim iri , aiebant , Pontificium dignitatem , nec tam amplum eſſe Romanae Eccleſiae patrimonium , ut ab exterorum armorum impetu, aut malevolorum armis , necnon haereticorum , Turcarumque excurſionibus , Pontifices ſatis ſe tueri poſſent , abſque eo quod aliunde ſubſidium ſibi compararent . Quapropter Iulianus orationem habuit , in qua cauſsas , a quibus Patres adducti erant , ut penſiones , ut aiunt , huiuſmodi e medio tollerent , graviter , luculenterque eſt proſequutus ; praecipue vero malum morem , malumque exemplum , quod in Eccleſiam invehebatur , in aperto poſuit . Plurimi enim perperam putabant , huiuſmodi proventus eſſe veluti rerum ſpiritualium pretium , quum revera ſolum in Pontificis , Cardinalium , aliorumque pro Eccleſiae utilitate laborantium commodum exſolverentur . Denique , ait , Patres Concilii Romanae Sedis indigentiae alia ratione opportune conſulturos . Haec & alia Caeſarinius . Verum eadem , ut & cetera ſuperius recenſita , ſemina fuere novi inter Eugenium , & Synodum diſſidii (1) .

Tandem ob inſidias Pontifici a Baſileenſibus paratas , quarum ſupra mentionem habuimus ,

(1) Henr. Spond. Continuat. Annal. Eccleſ.

mus , soluto Concilio (1) , *& Ferrariae primum indicto , ac deinde morbi pestilentis metu , Florentiae coacto ; Eugenius Papa , Ioannes Graecorum Imperator cum Iuliano , Patresque omnes tam Graeci , quam Latini ad illud celebrandum convenere . Quid vero in hoc Florentino Concilio Caesarinius hic noster adversus Graecos egerit , quid scripserit , pro tuendo Catholico dogmate* De processione Spiritus Sancti ex Patre , & Filio , *dicere supervacaneum esse arbitror , quum eiusdem Concilii acta melius per se id testentur , quam ego valeam oratione explicare . In nona enim , undecima , & duodecima sessione , vel ipse solus ad Patres sermonem habuit , vel cum Marco Ephesino disputavit ; & tanta eloquentiae vi , tam multis , & gravibus argumentis disseruit , ut doctissimus Bessarion Cardinalis Nicaenus ad Alexium Lascarim scribens , haec de Caesarinio dixerit* : Quo ad orationem nos excepit in omnibus optimus vir , & admirabilis , ac Latinorum gentis simulacrum , & ornamentum naturae Iulianus S. R. E. Cardinalis dignissimus , qui multa , & plura dicens ad

(1) Eugenius inimicorum insidias dissimulans , Concilium solvi iubet , tanquam Hispanis , Gallis , Graecis , atque Italis Episcopis incommodum , ac solemne Concilium in Urbe Ferraria futurum edicit .

ad propositum argumentum, adeo validis, & manifestis, & claris demonstrationibus problema absolvit, ut ostenderet, licere veritatem semper adponi divino Symbolo, synodice, & vocante necessitate, ita ut nos pluribus diebus meditantes, nihil ad haec respondere potuerimus (1).

Hac Concilii opportunitate sumta Iulianus alteram hanc orationem exaravit, quam ego publici iuris facio. Quae quidem oratio ex scriptorum omnium sententia Caesarinio eidem, ut titulus praesefert, adtribuitur. Neque temere ausus sum adserere dissertationem hanc ἀνέκδοτον esse. A primo certe in summa versabar haesitatione; non enim mihi in animum inducere poteram tanti viri opus typis impressum publicam lucem adhuc non adspexisse; Propterea diligenter perlegi Bibliothecam Fabricii, Oudini, Gulielmi Cave, aliorumque; perlegi Conciliorum acta; consului quotquot potui veterum Codicum indices absolutissimos; necnon Historicorum libros, qui de Iuliani Caesarinii rebus gestis, & scriptis, aut loquuntur, aut loqui debuere; nusquam tamen de hujusce Orationis editione mentionem factam reper-

(1) Bessarion in opus ad Alex. Lascarim de processione Spiritus Sancti quod exstat in opusc. Theol. Arcad.

peri . Consului doctissimos viros , & in primis Clarissimum Lamium totius Reipublicae Literariae decus , & ornamentum , qui quum re serio perpensa , adfirmare se posse credidisset , nondum in lucem prodiisse , omni prorsus sublata dubitatione , ego quoque ἀνέκδοτον dici posse existimavi , & existimo . Qua vero de caussa tamdiu in tenebris delituerit penitus ignoro ; arbitror tamen cum Eruditissimo Biscionio (1) *dignam esse ut Concilii Florentini prolegomenis adponatur . Etenim in ea totus est Iulianus , ut probet licuisse semper , & licere Symbolo synodice , & vocante necessitate , vera adiicere . Quum igitur verum sit Spiritum Sanctum ex Patre , Filioque procedere ; idcirco particula* Filioque *Symbolo synodice adiici poterit , de quo Graeci cum Latinis decertabant . Huiusce vero dissertationis duo reperiuntur Codices mss. , unus Vindelic.* (2) *, alter Florentiae , eam ego ex hoc adcurate transcripsi . Exstat hic in Pluteo IV. sub numero XII. pag. 17. Bibliothecae Mediceae Laurentianae seculo XV. chart. , varia manu exaratus , in quo plurima alia congesta sunt opuscu-*

d la

(1) Biscionius in Catalogo Bibliothecae Mediceae Laurentianae ad Pluteum IV.

(2) Oudin. in sua Bibliotheca sub Caesarinii nomine.

la (1) . *Illud tandem animadvertendum est : etsi Ambrosius Camaldulensis , & Cardinalium Nomenclator* (2) *fateantur , Iulianum Graecas literas calluisse , tamen Orationem hanc , ut ex ipso titulo patet , Nicolaum in graecum transtulisse constat , quam Caesarinius aut latine , aut alio idiomate scripserat , cuius exemplar dolendum quammaxime penitus periisse .*

Nicolaus vero ille est , qui Euboicus dicitur (3) , *Episcopus Sagundinus* (4) , *qui ob egregiam utriusque linguae peritiam graecae , & latinae in Concilium Ferrariense , & Florentinum Interpres Patrum suffragiis cooptatus , munus sibi demandatum magna cum laude praestitit . Eius orationes , seu potius interlocutiones in Concilio habitae , exstant in actis eiusdem Concilii . Scripsit quoque de origine , & rebus gestis Turcarum librum Aeneae Sylvio nuncupatum , cuius ipse Aeneas meminit . Eiusdem etiam quamdam Epistolam mss. ad Andro-*

(1) In hoc Codice XLI. variorum Auctorum reperiuntur opuscula , quae Bisciosius in suo Catalogo nominat , & inlustrat .

(2) Ambrosius Lib. XIII. Epist. V. Cardinal. Nomenclator in Iuliani vita .

(3) Ita vocatur in MSS. Iosephi Vallettae .

(4) Sagundinum appellat Mabillonius T. I. Mus. Ital. Et Fabr. Biblioth. Med. & Infim. Lat. Vol. V., reiiciuntque opinionem illorum , qui Sacundinum , vel Saguntinum , vel Secundinum nominari volunt .

dronicum Philosophum memorat Philipp. Labbeus Biblioth. mss. Cap. III. Plutarchi quoque opus de Civili institutione, Onasandri de Optimo Imperatore, & Ariani de expeditione Alexandri latinis literis ipse donavit, hae autem Versiones in lucem prodierunt Basileae, & alibi. Insuper Consolationem ad Iacob. Anton. Marcell. de obitu Valerii Iulii, & Orationem Neapoli ad Alphonsum Aragonum Regem habitam memorat Fabr. Biblioth. med. & infim. latin. Vol. V. p. 335. Confessionem de verbis Consecrationis, & Transubstantiationis a Bessarione in Concilio Florentino propositam, & a Nicolao latine versam edidit Mabillonius T. I. Mus. Ital. p. 243. Huiusce viri memoriam praeter ceteros inlustravere maiorum aetate Bartholomaeus Facius p. 21. libello de Viris Illustribus, nostra vero Hodius lib. de Graec. Illustr. cap. VI.

Verum ut ad Iulianum redeamus, compositis tandem aliquando in Florentino Concilio Graecorum, Latinorumque controversiis, peractoque conventu, Ladislaus (1) *Polonorum, & Hungarorum Rex strenue cum Turcis ad Haemum montem pugnavit, & Carambeio Amurathis Polemarcho capto victor evasit. Sed Ladislaus iure meritoque hostium vires pertimescens*

(1) Quem alii Wladislaum vocant.

scens, non iniquam pacem cum eis sancivit (1). *Ea vero pax Pontifici, & Christianis Principibus post insignem victoriam nunciata, maxime displicuit, utpote intempestiva, inutilis, & indecora. Quemadmodum iam antea displicuerat Iuliano Cardinali, eo quod eius potissimum opera, ac studio sacrae Militiae foedus in Italia in primis, at deinde in Germania percussum fuisset, cuius apparatus, conatusque nova hac pace omnino irriti forent. Dolebat etiam & plurimum expostulabat ea de re Franciscus Cardinalis Condulmerius, Eugenii Pontificis Fratris filius, qui Classi ex septuaginta triremibus ex Italia conlectis, conflatae Praefectus, in Hellespontum expedite navigans, littora, & portus occupaverat, ut auxiliariis inimicorum exercitus copiis obsisteret. At quorsum haec disputo? Quot homines tot erant querelae; Christiani enim omnes unanimi consensu, ut Graecorum Imperatori morem gererent, qui a ferocissima gente circumventus, opem ferre sibi expo-*

(1) Sunt qui putant, pacem initam esse opera praesertim Georgii Despotae cuiusdam, cui Amurathes promiserat, se illi Principatum restituturum, eiusque filios, quos apud se captivos retinebat, libertate donaturum, necnon consilio Hunniadis exercitus Ladislai item Ducis, ab Amurathe, ut quidam tradunt, auro corrupti. Vide Aen. Sylv. lib. I. Epistolar. , & Spondanum ad ann. 1445.

postulaverat , novum atque ingens bellum in Amurathem decreverant . Scanderbegus quoque Albaniae Princeps , qui in Epiro Amurathem, eiusque Praefectos magnis detrimentis affecerat , se cum validis copiis Regi Hungaro Ladislao Thraciam invadenti, adfuturum pollicebatur. Nihil ergo aliud supererat quam Ladislaum , eiusque gentes ad novum bellum incitare , quodque praestitit Caesarinius ab Eugenio Legatus ad Regem missus, vigiliis elaborata oratione. In hac enim Iulianus summa eloquentiae vi rationes , quibus eos ad arma in Amurathem denuo inferenda impelleret , prosequutus est ; scilicet foedus iamdiu cum Summo Pontifice sancitum , & cum Palaeologo Imperatore , qui ex condicto iam a primo die fuerat in castris , ut illorum in tanta rerum necessitate expectaret exercitum ; pactum etiam firmum cum Venetis , & Genuensibus , qui classem , ut fuerat constitutum , instruxerant ; & cum Burgundiae gentibus , quae Christianae Fidei studio , mari se commiserant , innumerisque exantlatis laboribus , periculisque superatis , iam in Hellesponto navigabant . Scire etiam oportere , aiebat , hinc salutem Christianae Reipublicae labefactatam , spem gloriae & immortalitatis extinctam iri, ipsosque omnes pariter divini , humanique foederis

con-

contemptores, perfidos, & Christianae gentis proditores adpellandos. Quare antequam ipsorum perfidiae rumor usque ad ultimas nationes perveniret, se ipsos ab hac infamiae nota vindicare debere. Haec quum Iulianus, atque alia ad rem propria dixisset, adeo orationem eius adprobavere omnes, ut ex universo congressu fremitus audiretur deposcentium arma, & adserentium opem ferendam esse iis, quibus cum in bello societatem habuerant, etsi res non omnino prospere forent eventurae (1). *Porro Ladislaus Rex iuvenis, alterius victoriae spe inlectus, Legati adhortatione, & Principum auxilio bellum maiore quam antea adparatu, conatuque suscepit. Quibus cognitis rebus, Amurathes Christianos leves adpellat, & a Cilicia rediens cum exercitu, ad Varnam pervenit. Eius adventus omnium opinione celerior, Regem in primis, & Ioannem Hunniadem vehementer perterruit. His tamen animis utrinque in aciem est descensum; at primo congressu Amurathes de victoria desperasse traditur, nisi nova & recentissima Turcarum ala Christianis imperite pugnantibus, victoriae occasionem ademisset. Victis igitur Ladislai militibus, Rex in ipso cer-*

(1) Extat haec oratio apud Spond. loco citato, eiusque meminit Aen.

certamine corruit, & a barbaris trucidatus occubuit. Iulianus vero Legatus, qui praelata Cruce sublimi, hortabundus regia signa sequebatur, accepta praelii iactura, sive in castris occisus, seu in ipsa fuga, quum ad lacunam sitienti equo habenas laxasset, superventu hostium interfectus, vel denique ab Hungarorum saevitia, ut plerique arbitrantur, sagittis transfixus interiit. Vir sane tam tristi vitae exitu indignus, nisi eo mortis genere aditum sibi in Caelum perenni cum gloria munivisset. Vixit annos XXXXVI. *obiit anno a Partu Virginis quadragesimo quarto supra millesimum & quadringentesimum* (1).

(1) Nonnullae etiam aliae Cardinalis Caesarinii Epistolae per quam brevissimae exstant ad familiares suos, & praesertim ad Aeneam Sylvium, & Ambrosium Camaldulensem, in quibus tamen quum nihil novi, & animadversione dignum reperiam, ea tantum heic indicasse sufficiat.

Ὃς ἐὰν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.

Quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei neque in hoc saeculo, neque in futuro. *S. Mat. cap.* XII. *v.* 32.

Specimen Characteris
Cod. XII pag. 17 Plut. IV

+ [illegible] εἰς τὸ ζήτημα
τὸ πότερον [illegible]
σύμβολα [illegible]. Ἑρμηνεία τοῦ [illegible]
[illegible]:
Λέγουσιν οἱ [illegible]
[illegible] σύμβολον. [illegible] λέξιν. [illegible]
ἢ τὸ [illegible]
[illegible] τούτους [illegible] ἐν Ἐφέσῳ σύνοδον.
[illegible] τούτων [illegible]
ἡ ἁγία σύνοδος. [illegible]
[illegible]
[illegible] λαικῶν.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ

ΚΑΡΔΙΝΑΛΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ

Εἰς τὸ ζήτημα τὸ πότερον ἐξῆν, ἢ ἔξεςι προστιθέναι ἐν τῷ Συμβόλῳ τὰ ἀληθῆ, ἢ μή. Ἑρμηνευθὲν ὑπὸ Νικολάου ἑρμηνέως τῶν Γραικῶν.

* *
*

ά. ΛΕΓΟΥΣΙΝ οἱ Γραικοὶ μὴ ἐξεῖναι τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ, τιθέναι ἐν τῷ Συμβόλῳ τὴν ϗ τοῦ Υἱοῦ λέξιν, κἂν ἀληθὲς ᾖ, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ Υἱοῦ, διὰ τὸ κεκωλῦσθαι τοῦτο ἐν τῷ ὅρῳ τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου, οὗ τὰ ῥήματα οὕτως ἔχει. Τούτων ἀναγνωσθέντων ὥρισεν ἡ Ἁγία Σύνοδος ϗ τὰ λοιπά. Ὅπου πρόσκειται μετὰ ταῦτα ποινὴ καθ᾽ αἱρέσεως κατὰ τῶν Ἐπισκόπων, ϗ Κληρικῶν, ϗ κατὰ τῶν λαϊκῶν. Ὅςις ὅρος τοῖς αὐτοῖς ὡσανεὶ ῥήμασιν ἐπαναλαμβάνεται, ϗ ἐν ταῖς μετὰ ταύτην Συνόδοις, ἀλλὰ προστίθεται ϗ ῥῆμα τὸ φρονεῖν, ϗ διδάσκειν, ἢ παραδιδόναι ἄλλο Σύμβολον· ἐν γὰρ τῷ ὅρῳ τῆς ἕκτης Συνόδου γίνεται ἡ αὐτὴ ἐπανάληψις τῆς κωλύσεως με-

τὰ

IULIANI

CARDINALIS SANCTI ANGELI

In quaestionem utrum licuerit, aut liceat addere Symbolo vera, nec ne. Ex interpretatione Nicolai Graecorum Interpretis.

* * *

DICTITANT Graeci nequaquam licere Romanae Ecclesiae adponere in Symbolo particulam *Filioque*; etsi verum sit Spiritum Sanctum ex Filio procedere, quod hoc prohibitum fuerit in definitione Synodi Ephesinae, cuius haec sunt verba: *His lectis definivit Sancta Synodus* &c. ubi post haec de haeresi poena constituta est in Episcopos, & in Clericos, & in Laicos. Quae quidem definitio eisdem fere verbis repetitur in aliis post hanc Synodis; additur autem & hoc verbum, *tenere, docere, vel aliud Symbolum tradere*. In sextae enim Synodi definitione sit ipsa prohibitionis repetitio, cum additione horum verbo-

τὰ τῆς προσθήκης τουτωνὶ τῶν ῥημάτων· τοῖς δὲ τολμῶντας ἄλλην πίστιν συντιθέναι, ἢ προφέρειν, καὶ μετ' ὀλίγα, ἢ καινοφωνίαν, ἢ προσθήκην λέξεως εἰς ἀνατροπὴν τῶν παρ' ὑμῖν διωρισμένων εἰσάγειν. Πρῶτον οὖν ἀρκτέον εἶναι δοκεῖ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ὅρου τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου, ὃν αἱ λοιπαὶ Σύνοδοι, τοῖς αὐτοῖς σχεδὸν διετήρησαν ῥήμασιν. Ἡ ἀπορία δοκεῖ ἵστασθαι ἐν τούτῳ, πότερον τὰ ῥήματα ἐκεῖνα τὸ ἄλλην πίστιν, ὀφείλουσιν νοεῖσθαι περὶ ὁποιασοῦν ἀναπτύξεως, ἢ ἐκθέσεως τῆς πίστεως, εἴτε καὶ προσθήκης ῥηματικῆς, συμφώνου μέντοιγε, καὶ ὁμοειδοῦς τῇ ὀρθῇ πίστει, καὶ τῇ ἱερᾷ γραφῇ, ἢ περὶ ἄλλης πίστεως, μὲν τουτέστιν ἐναντίας, καὶ πρὸς τὴν ἐν Νικαίᾳ διωρισμένην διαφωνούσης. Ἐξετάσωμεν μετὰ ἀγάπης ποῖα τούτων τῶν διανοιῶν μᾶλλον συμφωνεῖ τῇ ἀληθείᾳ· Αὐτὸς δὲ ὁ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὑπὲρ οὗ καὶ ὁ λόγος ἐστὶν ἐν ἡμῖν, τὰς καρδίας, καὶ τὰς διανοίας ἀνοίξειε τὰς ἡμετέρας πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ὑποδοχήν. καὶ ταύτην ἡμῖν διασαφῆσαι ἀξιώσειεν αὐτὸ, οὗ χωρὶς μάτην ζητοῦμεν ἵνα εὕρωμεν, καὶ μάτην κρούομεν ἵνα ἡμῖν ἀνοιχθῇ. Ἐὰν, ἅπερ ἔκπραξεν αὐτὴ ἡ ἐν Ἐφέσῳ Σύνοδος μετὰ ἀκριβίας ἐξιχνευθῇ, ῥᾳδίως ἡ ἀπορία λυθῆσθαι αὐτή· Ὁπόταν περὶ διανοίας ῥημάτων νόμου τινὸς ἡ ζήτησις ᾖ, πρὸ πάντων πρὸς τὸν τοῦ νομοθέτου σκοπὸν, δίκαιον ἀνατρέχειν· ὃς δὴ σκοπὸς, τοῦτο μὲν ἐκ τῆς αἰτίας τοῦ τιθεμένου νόμου, τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ σκοποῦ, τοῦτο δὲ ἐκ τῆς τῶν ῥημά-

των

rum : *Audentes autem aliam fidem componere, vel praeponere ;* & post pauca , *vel vocis novitatem , vel particulae additionem , contra ea , quae a nobis decreta sunt introducere .* Primum igitur incipiendum esse videtur ab ipsa Ephesinae Synodi definitione , quam ceterae Synodi eisdem ferme verbis servavere . Difficultas in hoc posita censetur , utrum verba illa *Alteram Fidem* intelligi debeant de quacumque explicatione , sive expositione Fidei , seu verbali additione , rectae Fidei tamen , sacrisque paginis consona , an de alia fide , scilicet contraria , & Nicaenae definitioni repugnante . Perpendemus igitur in dilectione , quaenam ex his sententiis magis veritati conveniat . Ipse autem Paraclitus , Spiritus veritatis , de quo sermo est inter nos , corda , & mentes nostras ad veritatem excipiendam adaperiat , eamque nobis ipse declarare dignetur ; sine quo frustra quaerimus , ut inveniamus , & frustra pulsamus , ut aperiatur nobis . Si quae igitur Ephesina Synodus egerit , diligenter investigentur , facile admodum controversia ipsa dirimetur . Quandoquidem ubi primum de verborum sensu alicuius legis quaestio est , ante omnia ad Legislatoris scopum aequum est recurrere , qui quidem scopus partim ex sancitae

citae

των προφορᾶς, πρὸς δὲ ϗ ἐκ τῆς προόδου τοῦ πράγματος καταλαμβάνεσθαι δύναται. Καὶ δὴ πρῶτον σαφές ἐςιν, ὡς φαίνεται, ἐκ διαφόρων ἐπιςολῶν προηγηταμένων τὴν συνάθροισιν αὐτῆς τῆς συνόδου· ὡς αἱ πλάναι, ἃς ὁ Νεςόριος ὑπέσπειρε περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ϗ ὡς ἦν ἐν δύσιν ὑποςάσεσιν, καὶ ὅτι ἡ Μακαρία Παρθένος οὐκ ἠδύνατο λέγεσθαι Θεοτόκος· ἡ δήλωσίς τε τῆς ἀληθείας, ἣν ὡμολογεῖ ὁ Κύριλλος παῤῥησίᾳ, ϗ πανταχοῦ μαχόμενος τῷ Νεςορίῳ δεδώκασιν αἰτίαν, ὡςὰν αὐτὴ συναθροισθείη ἡ Σύνοδος, καὶ ὁρίσειέ τι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κρατεῖν ἐχρῆν· Ἀπὸ τούτου φανερῶς συνίςαται, ὅτι ἐπειδὴ οἱ Πατέρες τῆς ἱερᾶς Συνόδου ἐκρίναντο ἀληθὲς εἶναι, καὶ σύμφωνον τῇ πίςει τῇ ἐν Νικαίᾳ, ὅπερ ἐκήρυττεν ὁ Κύριλλος, καὶ ψευδὲς εἶναι, καὶ ἀπᾶδον τῇ ἐν Νικαίᾳ πίςει, ὅπερ ἔλεγεν ὁ Νεςόριος, οὐδὲν ἄλλο δηλοῦσιν ἐκεῖνα τὰ ῥήματα μηδενὶ ἐξεῖναι ἑτέραν πίςιν προφέρειν, ὅτι μὴ ἐναντίαν καὶ διαφωνοῦσαν ἐκείνῃ.

β'. Ἡ διάνοια αὐτὴ ἀποδείκνυται ἀπὸ τοῦ σκοποῦ τῆς αὐτῆς Συνόδου τῆς νομοθετούσης. Καὶ γὰρ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς συναθροίσεως τῆς Συνόδου, συνελθόντων τῶν πατέρων ἐν Ἐφέσῳ, καὶ κληθέντος τρὶς τοῦ Νεςορίου, καὶ μὴ παραγινομένου, εἶπον, ὅτι κατὰ τὴν κανονικὴν τάξιν ἀναγνωσθήτω ἡ ἔκθεσις τῆς πίςεως τῶν ἐν Νικαίᾳ πατέρων, ὡςὰν ταύτῃ τῇ ἐκθέσει προσενεχθέντων τῶν περὶ πί-

ςεως

citae legis caufa , partim ex ipfo fcopo , tum ex verborum enunciatione , cum ex rei progreffu deprehendi poteft . Ac primum certum eft , ut adparet ex variis Epiftolis , quae huiufce Synodi conventum praecedunt , errores , quos Neftorius circa Filii Dei Incarnationem diffeminabat , *& quod erat in duabus Perfonis , & quod Maria Virgo nequaquam Deipara dici poterat* , ac veritatis explicationem , quam libere confitebatur Cyrillus , contra Neftorium quoquoverfus decertans , cauffam dediffe , ut ipfa Synodus congregaretur , & definiret quid in Ecclefia tenere oporteret . Ex quo clare conftat , quod cum Patres Sacrae Synodi iudicaverint verum effe , & Fidei Nicaenae confonum , quod Cyrillus enunciabat , & falfum , & a Nicaena fide diffonum , quod Neftorius dictitabat , nil aliud fignificant illa verba , *Nemini licere aliam Fidem proponere* , nifi fidem contrariam , & repugnantem illi .

II. Mens ipfa oftenditur ex Synodi legem ferentis fcopo . Etenim initio confeffus , Patribus Ephefi congregatis , ac ter citato Neftorio , & accedere nolente , dixerunt iuxta Canonicam confuetudinem , recitetur expofitio Fidei Nicaenorum Patrum , ut cum ea conlatis de Fide fermonibus ,

con-

ςεως λόγων, οἵμεν συμφονοῦντες βεβαιθῶσιν, οἵ δὲ διαφωνοῦντες ἐκβληθῶσιν. Ἀπὸ τούτου σαφῶς φαίνεται ὁ σκοπὸς τῆς Συνόδου, ἵνα ἐκείνη ἡ πίςις, καὶ ἡ τῆς πίςεως ἔκθεσις βεβαιωθῆ ἡ συμφωνοῦσα τῆ ἐν Νικαίᾳ, ἐκείνη ἀποδοκιμασθῆ ἡ διαφωνοῦσα. καὶ οὕτω τὰ ῥήματα ἐκεῖνα ἐν τῷ ὅρῳ, δηλονότι ἑτέραν πίςιν, διαφωνοῦσαν, καὶ ἐναντίαν σημαίνουσιν.

γ΄. Τρίτον, φαίνεται αὐτὸς ὁ σκοπὸς τῆς Συνόδου ἀπὸ τῶν προηγησαμένων ταύτην τὴν κώλυσιν. Ἀναγινώσκονται γὰρ ἐπιςολαί τινες τοῦ Κυρίλλου, ἐν αἷς ἀποδείκνυσι τὸν Χριςὸν Θεόν τε, καὶ Ἄνθρωπον οὐκ ἐν δυσὶν, ἀλλ᾽ ἐν μιᾷ ὑποςάσει, γεννηθέντατε ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου, ἣν Κύριλλος εἶναι Θεοτοκόν· καὶ εἰσηγεῖται τὸν Νεςόριον, ἵνα τὰ αὐτὰ καὶ φρονῆ, καὶ διδάσκῃ. Τούτων ἀναγνωσθέντων ὁ Κύριλλος λέγει, ταῦτα γέγραφα τῷ Νεςορίῳ τὴν ἀληθῦ ἐκδικῶν πίςιν· Πέπεισμαι δὲ, ὡς ἐν οὐδενὶ ἐκβὰς εὑρίσκομαι ἀπὸ ὀρθοῦ λόγου τῆς πίςεως· ἢ παραβὰς τὸ ἐκτιθὲν παρὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου σύμβολον· Αἰτῶ ἵνα εἴπητε ἐάνπερ ὀρθῶς, καὶ ἀνεπιλήπτως, συμφώνως ἐκείνη τῆ ἁγίᾳ Συνόδῳ ἔγραψα τὰ τοιαῦτα. Ἀποκρίνονται οἱ πατέρες, ὅτι συμφώνως εἴρηκε τῆ Συνόδῳ ἐκείνῃ, καὶ οὐδεμίαν καινότητα, ἢ καινοτομίαν εἰσήναγκε· καὶ τὰ κατ᾽ ἐπιτομὴν εἰρημένα ἐν Νικαίᾳ, ἡ ἐπιςολὴ τοῦ Κυρίλλου πλατύτερον ἐξέθετο, σαφέστερόν τε, καὶ φανερώτερον. Καὶ ὅτι ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ πολλὴν παρέχει σα-

φη-

consoni quidem adprobentur, dissoni vero reiician-tur. Ex quo Synodi scopus in propatulo est: ut illa fides, atque illa fidei expositio confirmaretur, quae Nicaenae consona foret, illa vero proscriberetur, quae huic esset opposita. Adeoque verba illa definitionis, videlicet *aliam fidem*, diversam, & contrariam significant -

III. Tertio Synodi scopus elucet ex actis, quae definitionem hanc prohibentem praecessere. Leguntur enim Epistolae quaedam Cyrilli, in quibus Christum & Deum & Hominem, non in duabus, sed in una tantum Hypostasi ostendit, & natum ex Maria Virgine, quam Deiparam esse Cyrillus demonstrat; obtestaturque Nestorium, ut haec & teneat & doceat. His lectis Cyrillus ait: Scripsi haec Nestorio rectam vindicans Fidem. Certo autem persuasum esse habeo, me nullam in partem ab Orthodoxae Fidei doctrina defecisse, inventum iri, aut a Symbolo per Nicaenam Synodum tradito declinasse. Rogo itaque, ut dicatis mihi recte ne, & citra reprehensionem sancto illi Concilio congruenter haec scripserim. Respondent Patres: quod congruenter illi Synodo loquutus fuit, neque novitatem aliquam, aut novam partem induxit; & quae compendio dicta fuere in

φηνείαν, εἰς κατάληψιν τῆς διανοίας τῶν εἰρημένων ἐν αὐτῇ τῇ ἐν Νικαίᾳ Συνόδῳ, ὁμολογοῦσί τε τὰ αὐτὰ φρονεῖν τὴν εἰρημένην ἐπιςολὴν τοῦ Κυρίλλου μετὰ τοῦ ἐν Νικαίᾳ συμβόλου. Ἀναγινώσκεται ἐντεῦθε ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Νεστορίου πρὸς Κύριλλον, ἐν ᾗ ὁμολογεῖ, τὴν Ἁγίαν Μαρίαν μὴ εἶναι Θεοτόκον, καὶ εἰσάγει τινὰ ῥήματα τῆς ἱερᾶς γραφῆς πρὸς τοῦτο. Ὁ Κύριλλος ἐρωτᾷ τὴν Σύνοδον, ἐὰν ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Νεστορίου σύμφωνος ᾖ τῇ πίστει τῇ ἐν Νικαίᾳ, ὁρισθείσῃ. Ἀποκρίνονται οἱ πατέρες, οὐκ ἐστὶ σύμφωνος, ἀλλὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀλλοτρία, κ̀ μαχομένη παντάπασι τῇ πίςει ἐκτεθείσῃ ἐν Νικαίᾳ, κ̀ διαφωνοῦσα, κ̀ ἐναντιουμένη τῇ πίστει, κ̀ ξένη τῆς ἀληθείας, κ̀ ἐναντία τῇ πίστει τῇ ἐν Νικαίᾳ, κ̀ ἀλλοτρία τῆς ὀρθῆς πίστεως. Ἀπὸ τούτων ἀριδήλως συνίσταται ὁ σκοπὸς τῆς κωλυούσης Συνόδου, μηδενὶ ἐξεῖναι ἑτέραν πίστιν προφέρειν παρὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ, δηλονότι ἵνα μηδεὶς προφέρῃ, ἢ ἐκτιθῇ πίστιν ἐναντίαν, διαφωνοῦσαν, ἢ μαχομένην, εἴτε ἀλλοτρίαν, ἢ ξένην τῆς πίστεως, κ̀ τῆς ἀληθείας. Ὅθεν τοῦτο τὸ ῥῆμα τὸ ἑτέραν, ἀπὸ τοῦ φανεροῦ σκοποῦ τῆς Συνόδου σημαίνει ἐναντιότητα, ἀντιότητα, καὶ διαφωνίαν, οὐχ ἑτέραν ἔκθεσιν τῆς αὐτῆς πίστεως, εἴτε δι᾽ ἄλλων ῥημάτων συμφωνοῦσαν τῇ ἀληθείᾳ, καὶ τῇ ὀρθῇ πίςει. Καὶ διότι ὁ Κύριλλος πλατύτερον, καὶ σαφέστερον ἐσαφήνισε ἐκεῖνα, ἢ ὄντα ἀνεπτυγμένα,

κ̀

Concilio, Epiſtola Cyrilli fuſius, planius, & apertius expoſuit. Et quoniam Epiſtola ipſa maximam praeſefert claritatem, ad ſenſum verborum Synodi Nicaenae percipiendum, confitentur praelaudatam Cyrilli Epiſtolam cum Symbolo Nicaeno eadem ſentire. Dehinc recitatur Epiſtola Neſtorii ad Cyrillum, in qua adfirmat, Beatam Mariam haud eſſe Deiparam, citatque ad hoc quaedam Scripturae verba. Cyrillus Synodum interrogat, utrum Epiſtola Neſtorii conveniens ſit Fidei in Nicaena Synodo definitae. Patres reſpondent: nequaquam conſentanea eſt, ſed ab Orthodoxa Fide diverſa, & omnino repugnans Fidei in Nicaeno Symbolo traditae, diſſentiens, & a Fide diſcrepans, & a veritate aliena, Nicaenae Fidei oppoſita, & rectae Fidei contraria. Ex quibus non obſcure intelligitur ſcopus Synodi prohibentis, *nemini licere alteram Fidem proferre, praeter illam in Nicaeno definitam*, ſcilicet, ut nemo proferat, aut exponat Fidem contrariam, diſſonam, & repugnantem, ſive alienam, ſeu aberrantem a fide, & veritate. Quare dictio illa *alteram* ex certo Synodi ſcopo ſignificat oppoſitionem, diſcrepantiam, & diſſenſionem, non alteram expoſitionem eiuſdem Fidei, etſi aliis verbis expreſſam, verae tamen rectaeque Fidei con-

ᾗ ἐσαφηνισμένα ἐν τῷ Συμβόλῳ τῷ ἐν Νικαίᾳ, ἐκρίθη τὰ ἀντιφωνεῖν τῇ πίστει, καὶ τῷ Συμβόλῳ τῷ ἐν Νικαίᾳ.

δ΄. Φαίνεται ἀπὸ τούτων τῶν γεγονότων μετὰ τοῦτον τὸν ὅρον. Καὶ γὰρ ἡ Σύνοδος γράφουσα πρὸς τοὺς βασιλεῖς, καὶ ἀναφέρουσα τὰ πραχθέντα ἐν τῇ Συνόδῳ, μετὰ τῶν ἄλλων λέγει· τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Κυρίλλου εὕρομεν συμφώνουσας τοῖς δόγμασι, ᾗ ταῖς διανοίαις, ᾗ ἐν οὐδενὶ ἀλλότρια τὰ ἑαυτοῦ ῥήματα τῆς αὐθεντίας τῆς πίστεως τῆς παρὰ τῶν Ἀποστόλων, καὶ τῶν ἐν Νικαίᾳ παραδοθείσης. Τὰ δόγματα δὲ τοῦ Νεστορίου εὕρομεν μαχόμενα τοῖς ἁγίοις πατράσι, καὶ καθόλου ἐναντία τῇ καθολικῇ, καὶ ἀποστολικῇ πίστει. Ἐπειδὴ τοίνυν ἃ λέγει Κύριλλος φρονοῦσι τὴν ἀλήθειαν, καὶ ταῦτα λογίζονται τῷ ἐν Νικαίᾳ συμβόλῳ, οὐ δύνανται λέγεσθαι ἑτέραν πίστιν φρονεῖν· κἂν ἕτερά τινα λέγῃ μὴ ὄντα ἐν τῷ συμβόλῳ ἀνεπτυγμένως. Ἀλλὰ ὁ Νεστόριος ἑτέραν πίστιν λέγεται προφέρειν, ὅτι ἐναντίαν τῇ ἐν Νικαίᾳ, καὶ τῇ ὀρθῇ πίστει.

ε΄. Φαίνεται οὗτος ὁ σκοπὸς ἀπὸ τῶν τοῦ Κυρίλλου ῥημάτων τοῦ γεγονότος πρώτου ἀρχηγοῦ, καὶ τοῦ αὐτοῦ ὅρου. Γράφων γὰρ πρὸς τὸν Κλῆρον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολήν τινα, ἧς ἡ ἀρχή, Ἐταράχθη, λέγει οὕτω· κατὰ τὸ πρᾶγμα ἀναθεματίζει τὸν Νεστόριον, καὶ τὸ ἐκείνου δόγμα

fentaneam. Et ideo quod Cyrillus planius, atquè apertius illa expofuit, quam explicata, & declarata fuere in Symbolo Nicaeno, vifa funt ea Fidei, ac Nicaeno Symbolo adverfari.

IV. Scopus adparet etiam ex iis, quae poft definitionem acta fuere. Etenim Synodus fcribens ad Reges, & renuntians ea, quae in Concilio acta fuere, inter alia habet: *Epiftolas Cyrilli comperimus confonas dogmatibus, & fententiis, neque ullibi eius verba aliena ab auctoritate Fidei per Apoftolos, & Nicaenam Synodum traditae. Dogmata vero Neftorii invenimus cum Patrum fententiis pugnantia, Catholicae & Apoftolicae Fidei prorfus contraria*. Cum igitur ea, quae profert Cyrillus, recte fentiant, & eadem Nicaeno Symbolo concludantur, dici nequaquam poteft ipfum aliam Fidem tenere, licet nonnulla diverfa adferat, quae in Symbolo explicite non exiftunt. At Neftorius alteram Fidem tenere dicitur, utpote eam, quae eft Nicaenae, & rectae Fidei contraria.

V. Agnofcitur ipfe fcopus ex Cyrilli verbis, qui primus huius definitionis auctor extitit, & ex ipfa definitione. Scribens enim ad Clerum Conftantinopolitanum Epiftolam quamdam, cuius initium: *Turbata eft*, habet ita: *Secundum acta anathe-*

ma-

μα , καὶ ἐν τούτοις ἐστὶ πᾶς ὁ τῆς Συνόδου σκοπός . Εἰ τοίνυν πᾶς ὁ τῆς Συνόδου σκοπὸς ἐστι καταδικάσαι τὸν Νεστόριον , καὶ τὸ ἐκείνου δόγμα , φαίνεται καὶ φωτὸς λαμπρότερον , ὡσὰν ὁ ὅρος , ὡς ἐστὶν ἁρμόζον , ἀνταποκρίνοιτο τῷ σκοπῷ τοῦ νομοθέτου , ὅτι τὰ ῥήματα ἐκεῖνα , ἑτέραν πίστιν , σημαίνουσι τὴν πίστιν πρώτως τοῦ Νεστορίου , καὶ ἑπομένως ὅια νεαν πίστιν , μὴ συμφωνοῦσαν τῇ πίστει τῇ ἐν Νικαίᾳ , καὶ τῇ ἀληθείᾳ . Πάντως δὲ ταῦτα μόνον τὸ ῥῆμα τοῦ Κυρίλλου διασαφοῦντός , τις γέγονεν ὁ σκοπὸς τῆς Συνόδου , ὤφειλεν ἀρθῆναι ταύτην τὴν ἀμφισβήτησιν . Ὅτι διὰ τῶν ῥημάτων ἐκείνων , τὸ ἑτέραν πίστιν , οὐ κωλύεται τῆς ὀρθῆς πίστεως ἡ ὁμολογία , ἤ σύμβολόν τι , ἢ τὸ τυχὸν σύμβολον , ἂν ᾖ σύμφωνον τῇ ἀληθεῖ πίστει .

ϛʹ. Συνάγεται ἀπὸ τῶν ἐφεξῆς προηγουμένων τούτου τοῦ ὅρου . Καὶ γὰρ Χαρίσιός τις Πρεσβύτης πιστῶς ἀναφέρει , πῶς αἱρέτικοὶ τινες βουλόμενοι ἐπιστραφῆναι πρὸς τὴν ἀληθῆ πίστιν , ἐπλανήθησαν παρ' Ἀντωνίου , καὶ Ἰακώβου τῶν τοῦ Νεστορίου ὀπαδῶν , καὶ προήχθησαν ἑαυτοὺς ὑπογράψαι ἑτέρῳ τινὶ συμβόλῳ τῆς πίστεως , ἢ μᾶλλον κακοπιστίας , τῆς πίστεως τῶν ἁγίων πατέρων , τῶν ἐν Νικαίᾳ καταφρονηθείσης . Διήγειται ὡς ἄυτως τίνα τρόπον αὐτὸς ὁ Χαρίσιος τῷ ὀρθῷ ἑπόμενος δόγματι , συκοφαντίας ἠνείχετο , καὶ διαβολὰς τὰς ἐκ τῶν αἱρετικῶν , ὡσανεὶ

νεὶ

matizat Nestorium, illiusque dogma, & in his universus Synodi constat scopus. Si igitur totus Synodi scopus est, ut condemnet Nestorium, & illius dogma, luce clarius adfulget, quod, si definitio, ut par est, vicissim respondere debeat scopo legislatoris, verba illa *alteram Fidem* significant potissimum Fidem Nestorii, & consequenter veluti novam Fidem, haud consonam Fidei Nicenae, & veritati. Hoc autem unicum Cyrilli verbum declarantis, quinam fuerit Synodi scopus, ipsam dubitationem omnino adimere debet: Quoniam per illa verba *alteram Fidem*, confessio verae Fidei, vel Symbolum aliquod, vel quodcumque Symbolum non prohibetur, si verae Fidei consentaneum sit.

VI. Id colligitur ex iis, quae ordine hanc praecesserunt definitionem. Etenim Charisius Presbyter fideliter retulit, quomodo Haeretici quidam ad veram Fidem se se recipere volentes, in errorem ab Antonio, & Iacobo Nestorii sectatoribus inducti fuerunt, & ipsos alteri Fidei Symbolo, immo pessimae fidei subscribere impulerunt, spreta Patrum Nicaenorum Fide. Narrat insuper quonam modo Charisius vero dogmati insistens, calumnias, & insidias ab haereticis pertulit, ac si bene non sentiret. Ut autem Synodus rectam ipsius

fidem

νεὶ μὴ ὀρθῶς φρονῶν. Ἵναδὲ ἡ Σύνοδος γνῷ τῆς ἑαυτοῦ πίςεως τὴν ὀρθότητα, ἀναγινώσκει ὁ αὐτὸς Χαρίσιος τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἑαυτοῦ, ἢ τὸ σύμβολον, κ̀ ἐστὶν, ὡς τὸ ἐν Νικαίᾳ· πλὴν τοῦ ὅτι ἐν τῷ τέλει ὀνομαζει Πνεῦμα Ἀληθείας Παράκληθον ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ. Προστίθησι δὲ κἀκεῖνο, τὸ ὂν ἐν Κωνςαντινουπόλει, καὶ εἰς μίαν ἁγίαν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ ζωὴν αἰώνιον. Ἔπειτα ἀναφέρει τὸ σύμβολον τῶν προειρημένων ἀπατεώνων, τὸ συντεθὲν παρὰ τῶν Νεςοριάνων, ἐν ᾧ οἱ ἀπατηθέντες ἐκεῖνοι ἑαυτοὺς ὑπέγραψαν. Ἐφεξῆς μετὰ ταῦτα ἕπεται ὁ ὅρος, δηλονότι τούτων ἀναγνωθέντων ὥρισε ἡ ἁγία Σύνοδος, μηδενὶ ἐξεῖναι ἑτέραν πίςιν, κ̀ τὰ λοιπά· Καὶ ἀπὸ τούτων νοεῖσθαι δύναται διά τι ἐτέθη τὸ ἑπόμενον ἐν τῷ ὅρῳ τούτῳ, ὅπερ καὶ ἐπαναλαμβάνεται ἐν τοῖς ὅροις τῶν ἄλλων Συνόδων· Οἵδε τολμῶντες ἑτέραν πίςιν συντιθέναι, ἢ προφέρειν τοῖς ἐθέλουσιν ἐπιςρέφειν εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν, εἴτε ἐξ Ἑλληνισμοῦ, εἴτε ἐξ Ἰουδαϊσμοῦ, εἴτε ἐξ ἑτέρας δηποτοῦν αἱρέσεως· τοῦτο γὰρ ἐτέθη διὰ τοὺς προειρημένους τοὺς ἀπατηθέντας παρὰ τοῦ Ἀντωνίου, καὶ Ἰακώβου τῶν τοῦ Νεςορίου ὀπαδῶν· Ἀπὸ τούτων σαφῶς συνίςαται, ὅτι τὸ ῥῆμα, τὸ ἑτέραν πίστιν, ἐκείνην τὴν Νεστοριανὴν συμαίνει κακοπιστίαν, δι᾽ ἧς οἱ προειρημένοι βουλόμενοι ἐπιστρέφειν ἠπατήθησαν, κ̀ οἷα

δή

Fidem agnoſceret, Chariſius confeſſionem ſuam vel Symbolum recitat, quod Nicaeno perſimile eſt, niſi quod ſub fine nominat Spiritum Veritatis Paraclitum, Conſubſtantialem Patri, & Filio. Adiungit inſuper & illud, quod in Conſtantinopolitano eſt, ſcilicet *Et in unam Sanctam Catholicam Eccleſiam, Mortuorum reſurrectionem, & vitam aeternam*. Deinde Symbolum praedictorum decipientium adducit a Neſtorianis compoſitum, cui decepti ſe ipſos ſubſcripſere. Poſt haec ordine ſequitur Definitio, nempe *His lectis, definivit Sancta Synodus nemini licere alteram Fidem &c.* Atque ex iſtis intelligi poteſt qua de cauſa additum fuerit quod in hac definitione ſequitur, quodque repetitur in aliarum Synodorum definitionibus, *Qui vero auſi fuerint alteram Fidem componere, aut praeponere converti volentibus in agnitionem veritatis, ſive ex Gentilitate, ſeu ex Iudaiſmo, ſeu ex quacumque haereſi &c.*; hoc enim propter laudatos illos deceptos ab Antonio & Iacobo Neſtorii ſectatoribus adpoſitum fuit. Manifeſtum eſt igitur ea verba *alteram Fidem* Neſtorianam illam peſſimam Fidem ſignificare, cuius cauſſa laudati illi converti optantes, decepti fuerunt, utpote quamdam aliam fidem amplexi, peraeque contrariam re-

δή τινα ἑτέραν ὁμοίως ἐναντίαν τῇ ὀρθῇ πίςει, ϗ τῇ καθολικῇ ἀληθείᾳ. Τί γὰρ ἐὰν τὶς προφέρῃ ψεύδη πίστιν οὐχ ἕλλησιν, οὐκ Ἰουδαΐοις, οὐχ αἱρετικοῖς, ἀλλ᾽ ἀλήθεσι χριςιάνοις, ἆραγε ἕξειη ἂν τοῦτο; ἢ ὁ τοῦτο ποιήσας ἴη ἂν ἀμέτοχος ποινῆς; Ἀλλ᾽ ἠθέλησεν ἡ Σύνοδος τρανῶς κατακρίναι τὴν Νεςοριανὴν αἵρεσιν τρέχουσαν τῷ τότε. Ἤδη μὲν οὖν λαμπρῶς σαφὲς γέγονέ, τις ἂν εἴη σημασία τῶν ῥημάτων τούτων ἑτέραν πίςιν. Ἕπεται δὲ τοὐντεῦθεν ἐν αὐτῇ τῇ κωλύσει· ὁμοίῳ τρόπῳ, κἂν δέ τινες ληφθῶσιν εἴτε Ἐπίσκοποι, εἴτε λαϊκοὶ, ἢ κληρικοὶ, ἢ πιςεύοντες, ἢ διδάσκοντες τὰ γεγραμμένα ἐν τῇ ἐκθέσει τῇ παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου Χαρισίου προενεχθείσῃ περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἢ γοῦν μυσαρὰ, καὶ διεστραμμένα τοῦ Νεστορίου δόγματα. Διὰ τούτων ἡ Σύνοδος κατακρίνει παραπλασθὲν ἐκεῖνο σύμβολον τῶν Νεστοριανῶν, τὸ διδάσκον περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ παρὰ τοῦ Χαριςίου ἀνενεχθέν· περὶ γὰρ ἐκείνου νοεῖ· εἰδικῶς περὶ τούτου ποιοῦσα μνεῖαν διὰ τούτων ῥημάτων ἐκείνων περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἢ γοῦν τὰ μυσαρὰ τοῦ Νεστορίου δόγματα· καὶ γὰρ ὑπεξαιρεθέντων ὀλίγων ῥημάτων ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ παραπλασθέντος ἐκείνου συμβόλου, τ᾽ ἄλλα διαλαμβάνει περὶ τῆς σαρκώσεως, καὶ ἐν ἀνθρωπηΐῃ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· Οὐ μέν τοι νοεῖ περὶ τῆς ὁμολογίας, ἢ τοῦ συμβόλου τοῦ

πί-

ctae Fidei, & Catholicae veritati. Quid enim si quis proferat erroneam fidem non Gentibus, non Iudaeis, non Haereticis, sed veris Christifidelibus, numquid hoc licebit? Numquid haec audens expers erit poenae? Quare Synodus manifeste condemnare voluit haeresim Nestorianam, ea tempestate licenter cursitantem. Iam igitur clare perspicuum est, quaenam sit horum verborum *alteram Fidem* significatio; sequitur deinde in ipsa prohibitione: *Simili modo si qui autem deprehensi fuerint, vel Episcopi, vel Clerici, vel Laici aut credentes, aut docentes ea, quae continentur in expositione exhibita a Charisio Presbytero* de Unigeniti Filii Dei Incarnatione, *videlicet detestabilia, & perversa Nestorii dogmata*. Per haec Synodus illud Nestorianorum seducens Symbolum, quod docet de Incarnatione Filii Dei, & a Charisio prolatum damnat, de illo enim intelligit, praecipuam de eo mentionem faciens per illa verba *de Unigeniti Filii Dei Incarnatione, videlicet perversa Nestorii dogmata &c.* Etenim detractis paucis verbis, in illius depravati Symboli initio, reliqua complectitur de Filii Dei Incarnatione, & Humanitate. Non itaque intelligit de confessione, vel Symbolo Fidei Charisii viri ortho-

πίστεως Χαριτίου ἀνδρὸς πίστεως, καὶ τῇ πίστει ἑπομένου τῇ ἐν Νικαίᾳ, ἢ σύμβολον τῶν Νεστοριανῶν κατακρίνοντος, τοῦτο λέγει εἶναι ἑτέρας πίστεως, ἢ μᾶλλον κακοπιστίας, παρεωραθείσης τῆς πίστεως τῶν ἁγίων πατέρων ἐν Νικαίᾳ· καὶ ὁμολογεῖ τὸ σύμβολον ἀπὸ ῥήματος εἰς ῥῆμα κατὰ τὸ ἐν Νικαίᾳ· πλὴν τοῦ ὅτι ἐν τῷ προστίθησί τινα ἀπὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλει συμβόλου, κἀκεῖνο τὸ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας τὸν Παράκλητον τὸ ὁμοούσιον Πατρὶ καὶ Υἱῷ. Ἀπὸ τούτου σημειοῦμαι ἕτερόν τι πρὸς τὴν ἡμετέραν ὑπόθεσιν, μὴ εἶναι κεκωλυμένον τὸ προφέρειν ἕτερον σύμβολον σύμφωνον τῇ ὀρθῇ πίστει. Τοῦτο δὲ φαίνεται, ἡνίκα ἐγγὺς πρὸ τοῦ ὅρου, ἀναγνωσθέντων δύο συμβόλων, τὸ μὲν ἓν φανερῶς καταδικάζεται, ἕπεται δὲ κυροῦσθαι τὸ ἕτερον διὰ τῆς Συνόδου· ἐπεὶ, εἴπερ ἦν ἐν ἐκείνῳ τί ψεύδους, ἡ Σύνοδος κατέκρινεν ἂν ἐκεῖνο, καθὼς καὶ τὸ ἕτερον. Ἀλλὰ φασίν τινα ἰδιωτικὰ πρόσωπα οὐ κωλύεται προστιθέναι, ἢ ἀναπτύσσειν ἐν τῇ ἐκθέσει, ἢ ὁμολογίᾳ τῆς ἰδίας πίστεως· ἄλλως δὲ περὶ τῆς κοινότητος, ἢ τῆς καθόλου ἐκκλησίας· πρὸς τοῦτο ἀπολογούμεθα διὰ τῆς ὑφῆς τοῦ ὅρου, τοῦ λέγοντος περὶ παντὸς προσώπου καθόλουτε, καὶ ἰδίως, καὶ οὕτω κοινῇ ὡς ἰδίᾳ· λέγει γὰρ μηδενὶ ἐξεῖναι, ὅπερ κατὰ τὴν διάνοιαν αὐτῆς τῆς λέξεως ἀναλύεται οὕτω ἄρα οὔτε οὗτοι, οὔτε ἐκεῖνοι, μέχρι παντὸς, καὶ ἑκάστου ἀνθρώπου. Ἔτι ὀνομάζει οὐ μό-

thodoxi, & Nicaenae Fidei sectatoris, Symbolumque Nestorianum reiicientis, hoc alterius fidei esse adserit, immo pessimae fidei, contemnens Patrum Nicaenorum Fidem, & Symbolum Nicaenum de verbo ad verbum confitetur, nisi quod illi nonnulla Constantinopolitani Symboli adiicit, & illud *Paraclitum Spiritum veritatis*, *Consubstantialem Patri*, *& Filio*. Ex quo adnoto & hoc aliud ad rem causamque nostram, vetitum non esse proferre alterum Symbolum rectae Fidei consonum. Id autem adparet, quum paulo ante definitionem duobus Symbolis recitatis, alterum quidem manifeste damnatur; sequitur ergo alterum ratum haberi per Synodum. Si quid enim falsi extitisset in illo, Synodus & illud damnasset, sicuti & alterum. At enim dictitant: non inhibetur privatis personis adponere, vel explicare aliqua in expositione, sive confessione privatae Fidei, aliter vero de communi, aut universa Ecclesia. Ad haec satisfacimus textum definitionis ferentes, quae de unaquaque persona, & generatim, & nominatim, tam communiter, quam privatim loquitur; dicit enim *nemini licere*, quod juxta vocabuli sensum ita explicatur; neque isti, neque illi ad omnes usque, & singulos homines. Insuper non solum

to-

νει τὴν κοινότητα πάσης τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τὰ μερικὰ μέλη, δηλονότι, κἂν εἶεν Ἐπίσκοποι, ἢ κληρικοὶ, ἢ λαϊκοί. καὶ ὁπόταν λέγῃ περὶ λαϊκῶν, τῶν μὴ εἰωθότων τοὐλάχιστον κατὰ τοὺς λατίνους ψάλλειν δημοσίᾳ τὸ σύμβολον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, φαίνεται συμπεριλαμβάνειν τοὺς πάντας, καὶ ἑκάστους. Ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀρθῆναι πᾶσαν ἀμφιβολίαν, ἐν τῷ τέλει τοῦ ὅρου τίθενται ῥήματα ἐν ἑνικῷ ἀριθμῷ ὑπὸ τούτοις τοῖς ῥήμασιν· οὕτως ἵνα ᾖ καταφανὲς τὸν μὲν Ἐπίσκοπον ἀλλοτριούσεσθαι τῆς Ἐπισκοπῆς, καὶ καθῃρημένον, τὸν δὲ κληρικὸν ὁμοίως μετακινηθήσεσθαι τοῦ κλήρου, ἂν δὲ λαϊκὸς ᾖ, ἀνάθεμα ἔσεσθαι ὡς ἀνωτέρω εἴρηθαι. Ἀλλὰ τούτοις λέγουσιν ὅτι ἡ κοινότης κωλύεται οὐχὶ πρόσωπα μερικὰ, προσίσταται τὸ ὂν ἐν τῇ ἕκτῃ συνόδῳ, ἐν ᾗ ἀναγινώσκεται τὸ σύμβολον, καὶ ἡ ὁμολογία τῆς πίςεως Ἀγάθωνος Πάπα, καὶ πάσης τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, ἐν οἷς πολλὰ προστίθενται, ἅτινα οὐκ εἰσὶν ἐν τῷ συμβόλῳ τῷ ἐν Νικαίᾳ, ἢ τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλεϊ, ἀλλὰ οὐκ ἀπᾴδοντα ἐκείνοις, μαλλονμενοῦν συμφωνοῦντα ἐν τῇ ὀρθῇ πίστει. Παρὰ ταῦτα ὁπόταν ἡ ὑφὴ αὕτη ἁπλῶς λέγῃ μὴ διαστέλλουσα μεταξὺ τούτων, ἢ ἐκείνων τῶν προσώπων, μᾶλλον συμπεριλαμβάνουσα πάντα, οὐκ ἔστι δίκαιον περισφίγγεσθαι κατὰ τῆς ἰδίας τῶν ῥήματων δυνάμεως πρός τινα πρόσωπα. Νοούμενα τοίνυν ἀληθῶς,

ὡς

totius Ecclesiae communitatem nominat , verum & peculiaria membra , scilicet etsi fuerint Episcopi , sive Clerici , sive Laici : & quoties sermonem habet de Laicis , ne minimum quidem adsuetis apud Latinos publice in Ecclesia Symbolum canere , clarum est universos , & singulos in unum comprehendere . Sed ad omnem dubitationem e medio tollendam , in fine ipsius definitionis verba in singulari numero , ponuntur sub iisdem verbis, ita ut planum sit, Episcopum removendum ab Episcopatu & deponendum , Clericum vero similiter excidere a Clericatu , si vero Laicus fuerit , & ipsum anathema fore , ut superius dictum est . Sed iis , qui adserunt id communitati prohibitum , non vero privatis personis , opponitur quod in sexta Synodo continetur , ubi legitur Symbolum , & Confessio Agathonis Papae , & totius Occidentalis Ecclesiae , quibus multa addita sunt , quae in Nicaeno , & Constantinopolitano non existunt , non illis certo contraria , immo consona in recta Fide . Praeterea quoties textus ipse simpliciter se se habet , nullam distinctionem faciens inter has , vel illas personas , quin potius omnes complectens , fas non est contra propriam verborum vim contrahere ad aliquas personas . Intelle

cta

ὡς ὀφείλει νοεῖσθαι περὶ ἑτέρας πίστεως, τοῦτ᾽ ἔςιν, ἐναντίας τῇ ὀρθῇ πίστει, ἔχει χώραν ἐν πᾶσι τοῖς προσώποις κοινῆτε, καὶ ἰδίᾳ. Ἐπειδὴ οὔτε πάσῃ τῇ Εκκλησίᾳ, οὔτε μέρει, οὔτέ τισι προσώποις ἐξεγένετο, ἢ πότε ἐξέσται προφέρειν, διδάσκειν, γράφειν, ἢ φρονεῖν, παρρησίᾳ ἢ κεκρυμμένως, κοινῇ ἢ ἰδίᾳ ἑτέραν παρὰ τὴν ὑγιέα πίςιν, ἢ ἕτερον σύμβολον ἀλλότριον δηλονότι τῆς ὀρθῆς πίστεως, ὡς ἦν τὸ τῶν Νεστοριανῶν. Ἀλλ᾽ ἐρεῖ τις, ἆρα ἑκάστη Ἐκκλησία μερικὴ δυνήσεται δημοσίᾳ ψάλλειν ὁποῖον ἂν ἐθελήσῃ σύμβολον, καὶ προστιθέναι ὅτι ἂν ἐθελήσῃ, ἔσται ὁμοφωνοίῃ τῇ ὀρθῇ πίστει; Ὅθεν φαίνεται δύνασθαι ἀκολουθῆσαι ἀπὸ ταύτης τῆς διαφορᾶς, καὶ ἀδείας σκάνδαλόν τε, καὶ σύγχυσιν. Λέγω οὖν ὅτι οὐ κωλύεται ἀπὸ τῶν ῥημάτων τοῦ τούτου ὅρου, τοῦ μόνον κωλύοντος τὴν ψευδῆ, καὶ μὴ ὑγιέα πίστιν προφέρεσθαι, οὐ μόνον ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις, ἢ λεωφόροις; ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις οἴκοις, καὶ πανταχῇ, μᾶλλονμὲνοῦν καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς μυχοῖς τῶν καρδίων· ἡνίκα προστίθησιν ἔτι τὸ ῥῆμα τὸ φρονεῖν. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἐν ταῖς θείαις λειτουργίαις αἱ μερικαὶ Ἐκκλησίαι ὀφείλουσι συντηρεῖν τὸ ἔθος τῶν μειζόνων Ἐκκλησιῶν, οὐκ ἔξεςαι τὴν τοιαύτην παρεισάγειν καινότητα. Ἐπειδὴ δε ἡ Ἀποςολικὴ Καθέδρα ἀνωτέρα ἐστὶ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τὸν τόπον τοῦ Χριςοῦ φέρει ἐπὶ γῆς, ὡς Εὐαγ-

γέ-

cta igitur vere, ut intelligi debent, verba de alia fide, videlicet de fide contraria rectae Fidei, locum habent in omnibus personis, & communiter, & privatim, quandoquidem neque universali Ecclesiae, neque particulari, neque certis personis licuit, aut aliquando licebit proferre, tradere, vel tenere palam, aut occulte, communiter, aut privatim Fidem a sana Fide aberrantem, vel aliud Symbolum a recta Fide alienum, quemadmodum erat Symbolum Nestorianorum. Dicet fortasse aliquis: Ergo unaquaeque particularis Ecclesia publice psallere poterit quodcumque voluerit Symbolum, & addere quod placuerit, dummodo sit conforme rectae Fidei? Quare ex hac differentia, ac libertate oriri posse videtur scandalum, & confusio. Respondeo itaque, hoc vetitum non esse per illa definitionis verba, prohibentis solum proferre falsam, & non veram fidem, nec in Ecclesiis tantum, aut publicis viis, sed & in privatis etiam domibus, & ubique: siquidem addit etiam verbum *tenere*. Quoniam vero in divinis Liturgiis singulae Ecclesiae consuetudinem maiorum Ecclesiarum servare debent, non licebit hujusmodi adducere novitatem. Quum autem Apostolica Cathedra superior sit omnibus Ecclesiis, & locum Chri-

D sti

γέλια τρανῶς μαρτυροῦσι, καὶ κατὰ τοὺς ἁγίους πατέρας τὴν καθολικὴν παριστᾷ Ἐκκλησίαν ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως, τῷ ἐν ταῖς θείαις δημοσίᾳ ψαλλομένῳ ἐν Ἐκκλησίαις, ὀφείλουσι πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι ταύτῃ ἀκολουθεῖν μητρὶ οὔσῃ, καὶ διδασκάλῳ πασῶν. Ὁ δὴ ἄρθρον, ἡνίκα περὶ ἐκείνου ζητηθήσεται, πεπλατυσμένως διασαφηθήσεται. Κατὰ τὸ παρὸν δὲ, ἐπειδή περ τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου ἔχομεν ἀνὰ χεῖρας, τὴν μαρτυρίαν ἐκείνην ἐξ ἐπιστολῆς τινὸς τοῦ Κυρίλλου τῆς ἀρχομένης, Ἔγνων παντάπασιν, ἀρκοῦν ἂν εἴη παραγάγειν. Ἡ Σύνοδος, ἔφη, ἡ ῥωμαϊκὴ ἔγραψέ τινα, ὧν ἀναγκαῖόν ἐστιν ὑπακούειν, κατέχοντα πάσης τῆς δύσεως τὴν κοινωνίαν, καὶ κατωτέρω, ἡμεῖς ἑπόμεθα τοῖς παρὰ τῆς ῥωμαϊκῆς Συνόδου κριθεῖσιν. Προστεθήτω κἀκεῖνα ἀπὸ τῆς Συνοδικῆς ἐπιστολῆς τοῦ μακαρίου Πάπα Ἀγάθωνος τῆς ἀναγνωσθείσης, καὶ στερχθείσης ἐν τῇ ἕκτῃ Συνόδῳ· ὅπως ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τῆς ἑαυτῷ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ μακαρίου Πέτρου ἐμπιστευθείσης, ἐπίκειται ἀναφυομένων πλανῶν διδάσκειν, καὶ μυσταγωγεῖν τοὺς λαοὺς τὴν ἀλήθειαν, καὶ στηρίζειν τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ ὅτι τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας ἡ διδασκαλία, ὡς δῆθεν τοῦ ἐξάρχου πάντων τῶν Ἀποστόλων, ἣν πᾶσα ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία, καὶ αἱ οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι πιστῶς περιπτύσσουσι, ἐν πᾶσιν ἐπακολουθεῖται.

ζ. Ἀποδείκνυται ἡ προειρημένη διάνοια, ὅτι

ὡς

ſti in terra teneat, ut Evangelia manifeſtiſſime teſtantur, & iuxta Patres Catholicam repraeſentet Eccleſiam in Symbolo Fidei, quod in divinis officiis publice canitur in Eccleſiis, debent ceterae Eccleſiae eam ſequi, quae mater omnium eſt, & magiſtra. Qui quidem articulus, quum de illo quaeſtio erit, fuſius explicabitur. Impraeſentiarum autem, quoniam ea, quae agenda ſunt, iuxta Synodum Epheſinam, prae manibus habemus, teſtimonium illud ex Epiſtola quadam Cyrilli incipiente: *Cognovi omnino*, adducere ſit ſufficiens. *Synodus* (inquit) *Romana ſcripſit aliqua, quibus neceſſarium eſt obedire, quae totius Occidentis communionem continent*; & inferius: *Nos ſequimur Romanae Synodi decreta*. Addantur & illa ex Epiſtola Synodica Beati Agathonis Papae lecta, & cum dilectione accepta in ſexta Synodo. Quomodo ex miniſterio in perſona D. Petri ſibi concredito iniungitur exortis erroribus docere, atque initiare populos in veritate, fratreſque confirmare; & quod Apoſtolicae Cathedrae, ſcilicet Principis omnium Apoſtolorum doctrina, quam univerſa Catholica Eccleſia, & Oecumenicae Synodi fideliter amplectuntur, in omnibus ſervanda ſit.

VII. Praelaudatus ſenſus clarior redditur,

 quo-

ὡς λέγει ὁ Κελεστῖνος ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῇ πρὸς τὴν Σύνοδον ἰθυνθείσῃ, Οἱ Ἐπίσκοποι, οἱ Πατέρες τῆς Συνόδου, καθάπερ διεδέξαντο τοὺς Ἀποστόλους ἐν τῇ τιμῇ, οὕτω καὶ ἐν τῷ κόπῳ, καὶ ἑπομένως ἐν τῇ τελειώσει τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ· ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἐνετείλατο κηρύττεσθαι τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει, καὶ διδάσκειν τὰ ἔθνη· εἰ δ' οὐκ ἐξῆν ἑτέραν πίστιν προφέρειν, τοῦτ' ἔστιν ἑτέραν ἀνάπτυξιν, ἢ ἕτερα ῥήματα, παρὰ τὰ ἐμπεριεχόμενα ἐν τῷ ἐν Νικαίᾳ συμβόλῳ, ὅπερ ἐστιν ὀλιγίστων ῥημάτων, ὡς ἔπρεπε πάντως εἶναι, τότε οὐκ ἂν δυνηθείησαν πολλὰ τὰ περιεχόμενα ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ, καὶ νέᾳ κηρύττειν. ὅδε γελοῖον ἐστίν.

η'. Ἀποδείκνυται ἡ διάνοια αὐτὴ ἀπό τινος ὁμιλίας τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, γενομένης πρὸς τὸν Βασιλέα Μαρκιανὸν, ἧς ἡ ἀρχή· Καὶ τοῦτο ὁμολογουμένως, ἐν ᾗ λέγεται· μηδεὶς ἐγκαλείτω τὸν μακάριον Λέοντα ὡσανεὶ ξένον, καὶ ἄγνωστον, τοῖς κανόσι τῶν πατέρων ἔκθεσιν ποιησάμενον, ὡσανεὶ μὴ ἐξεῖναί τινι ἐκτιθέναι τὴν πίστιν, πλὴν τῶν πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ συνεληλυθότων· Ἀνάγκη ἦν οὕτω ποιῆσαι κατὰ τῶν ἀνθισταμένων τῇ ἀληθείᾳ, καὶ ὅτι τοῖς τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν ἀνατρέπειν ἐπιχειροῦσι δεῖ ἀπαντᾷν. Καὶ γὰρ εἰ πάντες ἠρκοῦντο τῇ πίστει τῇ ὁρισθείσῃ, καὶ τῆς εὐσεβίας τὴν τρίβον οὐδεμίᾳ ἐτάραττον καινοτομίᾳ, ἤχθην ἂν τοὺς

τῆς

quoniam ſicuti Caeleſtinus ait in Epiſtola ad Synodum miſſa, Epiſcopi *Sinodi Patres quemadmodum Apoſtolis in honore ſucceſſerunt, ita & in labore, & conſequenter in perfectione mandatorum Chriſti;* ſed Chriſtus praecepit praedicari Evangelium omni creaturae, & docere gentes: ſi ergo non liceret alteram fidem proferre, ſcilicet alteram expoſitionem, vel alia verba praeter ea, quae habentur in Symbolo Nicaeno pauciſſimis compoſito, uti eſſe omnino decebat, tunc multa, quae in Evangelio, & in novo, ac in veteri Teſtamento continentur, enunciari non poſſent: Quod quidem riſu excipiendum eſt.

VIII. Mens ipſa explicatur ex quadam Homilia Concilii Chalcedonenſis ad Marcianum Imperatorem, cuius initium *Et hoc ſine controverſia*, in qua dicitur: *Nemo accuſet beatum Leonem tanquam hoſpitem, & ignarum, eo quia Canones Patrum expoſuerit, ac ſi nulli Fidem declarare liceret, niſi Patribus Nicaeae congregatis. Neceſſe erat ita agere contra veritatis adverſarios, & quod obſiſtere oportet conantibus ſanam doctrinam evertere*. Etenim ſi cuncti Fidei definitae acquieſcerent, & pietatis ſemitam nulla novitate turbarent, illud mihi ſuaderem, Eccleſiae filios nihil ul-

tra

τῆς Ἐκκλησίας ὑιοὺς μηδὲν περαιτέρω διαλογίζεσθαι τοῦ διασαφηθέντος Συμβόλου· ἀλλ' ἐπειδή περ πολλοὶ ἀπὸ τῆς ὀρθῆς γραμμῆς διὰ τῶν τῆς πλάνης ἀνοδιῶν ἐκπίπτουσιν, ἑαυτοῖς τοῦ ψεύδους καθιστάντες ὁδὸν, ἀναγκαῖόν ἐστιν ἡμῖν ἐπιστρέψαι ἐκείνους τῇ τῆς ἀληθείας εὑρέσει, τὰ ὑπομνήματατε ἐκείνων τὰ ἀλλόκοτα σωτηρίοις ἀντιθέσεσιν ἀνασκευάσαι· ὥσὰν οὐ νέον πρὸς τὴν εὐσέβειαν οἱονεὶ τῇ πίστει ἐλλείποντι ἐκζητῶμεν, ἀλλὰ κατ' ἐκείνων καὶ τῶν ἐκείνων ἐξευρημένων διανοώμεθα τὰ δοκοῦντα σωτήρια.

θ'. Ἀποδείκνυται αὐτὴ ἡ διάνοια ἀφ' οὗ ἔφη ὁ Ἀπόστολος εἰς ἐπιστολὰς, μία πίστις, ἓν βάπτισμα· εἰδὲ μία ἐστὶ μόνον ἡ πίστις, ὁπόταν λέγηται μηδενὶ ἐξεῖναι ἑτέραν πίστιν προφέρειν παρὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ, καὶ τὴν ὁρισθεῖσαν ἐκεῖ ἀληθῆ εἶναι πίστιν, καὶ μόνην, φαίνεται ἑτέραν πίστιν μὴ εἶναι, ἀλλ' ἢ τὴν ψευδῆ, καὶ διεστραμμένην· καθάπερ, ὁπόταν λέγηται μὴ προσκυνήσῃς ἕτερον Θεὸν παρὰ τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ, προσήκει νοεῖν περὶ ἑτέρου Θεοῦ μὴ ὄντος ἀληθοῦς, ἀλλὰ ψεύδους.

ι. Ἀποδείκνυται ἡ προειρημένη διάνοια, ἀφ' ὧν φήσιν ὁ Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς Νεστόριον ἐπιστολῇ· οὐκ ἀρκεῖ σοι ὁμολογεῖν μόνον τὸ ἐν Νικαίᾳ συμβολον, ἐπειδή περ εἴκειν, οὐκ ὀρθῶς ἑρμηνεύειν, ἀλλὰ δεῖ σε ὁμολογεῖν τὰ κατωτέρω γεγραμμένα ιβ' κεφάλαια, ἅ δηλαδὴ πρὸς σαφήνειαν τοῦ ἐν Νικαίᾳ Συμβόλου

ἦν,

tra loqui posse, quam quod est in Symbolo declaratum. Verum quum multi a recta linea per errorum impervia declinent, mendacii viam sibimetipsis sternentes, necesse est nobis illos per veritatis investigationem convertere, eorumque absurdos commentarios salutaribus refellere oppositionibus, non ut novum quippiam, nempe Fidei, pietatis ergo deficienti exquiramus; sed ut adversus illos, eorumque inventa excogitemus, quae videntur salutaria.

IX. Sensus ipse declaratur ex eo, quod in epistola ait Apostolus *una Fides*, *unum Baptisma*. Si ergo est una tantum Fides, quando dicitur nemini licere alteram Fidem proferre praeter Nicaenam, & definitam ibi esse veram, & solam Fidem: adparet aliam Fidem non esse, nisi falsam, & dissonam. Quemadmodum quum legitur: *Non adorabis Deum alienum*, *praeter Deum Coeli*, intelligi debet de alio Deo, qui non est verus, sed falsus Deus.

X. Ea etiam, quae scripsit Cyrillus ad Nestorium, praefatam Synodi mentem dilucide exponunt. Dicit enim: *Non sufficit tibi confiteri solum Symbolum Nicaenum*, *quoniam cedere non est recte interpretari*, *sed confiteri debes duodecim inferius conscripta capita*, *quae profecto ad Nicaeni* Sy-

ἣν καὶ τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας, ἐν οἷς πολλὰ περιέχονται, ἅπερ ἀνεπτυγμένως ἐν τῷ συμβόλῳ οὐκ ἐκτέθεινται. Καὶ διὰ τούτου, ὡς φαίνεται τὸ ῥῆμα ἐκεῖνο τὸ μηδενὶ ἐξέστω ἑτέραν πίστιν προφέρειν παρὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ, οὐ περὶ ἄλλης ἀναπτύξεως σαφεστέρας, καὶ φανερωτέρας ὀφείλειν νοεῖσθαι, ἀλλὰ περὶ ἐναντίας, καὶ διεστραμμένης πίστεως· ἄλλως γὰρ ὁ προειρημένος ὅρος ἦν ἂν κατ' αὐτῶν τῶν πατέρων τῶν ὁριζόντων.

ια΄. Ἀποδείκνυται ἡ προειρημένη διάνοια ἐκ μεγάλου ἀτόπου, ὅπερ συνέβαινεν ἂν ἐντεῦθεν, εἴπερ ἑτέρα ἀνάπτυξις τρανωτέρα ἐκωλύετο, ἢ ἕτερα ῥήματα λέγειν παρὰ τὰ ἐν τῷ ἐν Νικαίᾳ συμβόλῳ· Ἐπειδὴ γὰρ ἐν ταῖς κωλύσεσι τῶν ἑπομένων Συνόδων κωλύεται ἑτέραν πίστιν φρονεῖν, ὅστις ἂν ἐν τῷ νῷ φρονοῖ τῷ ἑαυτοῦ ἀλήθειάν τινα τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς, μὴ οὖσαν ἀνεπτυγμένως ἐν τῷ συμβόλῳ περιπέσοι ἂν τῷ νόμῳ. Ὁμοίως καὶ πάντες οἱ ἅγιοι διδάσκαλοι, οἱ διασαφηκότες, λέγοντες, διδάσκοντες, γράφοντες πολλὰς ἑτέρας εὐαγγελικὰς, καὶ ἀποστολικὰς ἀληθείας· Ἀλλ' ὁπόταν λέγῃ ὁ Ἀπόστολος καρδίᾳ πιστεύεται πρὸς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ἡ ὁμολογία γίνεται εἰς σωτηρίαν, πᾶν ὅτι περ χρεία ἐστὶ πιστεύειν, ἀνάγκη καὶ προφέρειν, εἰ δ' ἔξεστι πιστεύειν, καὶ προφέρειν, ἔξεστι γράφειν καὶ διδάσκειν.

ιβ΄. Φαίνεται ἡ διάνοια αὐτὴ ἐπειδή περ ἡ

κώ-

Symboli, *&* *Evangelicae veritatis declarationem adposita sunt*, *in quibus multa habentur*, *quae explicite in Symbolo non exponuntur*. Et ex his colligitur ea verba, scilicet *Nemini liceat alteram Fidem proferre praeter Nicaenam*, non de alia Fidei expositione clara magis, & plana intelligenda esse, sed de diversa, & dissona Fide. Nam ceteroquin praelaudata definitio ipsis Patribus definientibus contraria foret.

XI. Maxima quae evenirent incommoda, si expositio magis perspicua prohiberetur, vel alia proferre verba praeter ea, quae in Symbolo Nicaeno existunt, Concilii sensum patefaciunt. Quum enim in subsequentium Synodorum prohibitionibus alteram Fidem tenere inhibeatur, quisquis mente sua veritatem aliquam Sacrae Scripturae conciperet, clare in Symbolo non existentem, deficeret a lege. Pariter & omnes sacri Doctores explicantes, exponentes, docentes, tradentes quamplurimas alias Evangelicas, & Apostolicas veritates. Verum quando ait Apostolus: *corde creditur ad iustitiam*, *ore autem confessio fit ad salutem*, omne, quod oportet credere, necesse est proferre; si autem licet credere, & proferre, licet scribere, & docere.

XII. Mens ipsa manifesta est; quandoquidem

κώλυσις αὐτή, οὐ μόνον μετὰ τὸ σύμβολον τίθεται, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοὺς ὅρους τῶν πατέρων. καὶ ὡς οὐκ ἔξεστι κατὰ τοὺς Γραικοὺς ποιῆσαι ἕτερον σύμβολον τῆς αὐτῆς ἀληθοῦς πίστεως, μᾶλλον ἀνεπτυγμένον, οὕτως οὐκ ἂν ἐξῆν ἑτέρους ὅρους ποιεῖν τῆς αὐτῆς πίστεως. καὶ καθὼς οὐκ ἔξεστιν ἀναπτύσσειν τὸ σύμβολον, οὕτως οὐκ ἂν ἐξῆν ἀναπτύσσειν τοὺς ὅρους· ἀλλὰ τοῦτο ἦν ἂν ἐναντίον πάσαις ταῖς ἐπακολουθησάσαις Συνόδοις, ταῖς ποιησάσαις νέας ἀναπτύξεις, καὶ ὅρους περὶ τῶν τῆς πίστεως ἀληθειῶν. Εἰ δέ τις λέγοι εἰς τὰ μάλιστα αἱ ἑπόμεναι Σύνοδοι ἀληθεῖς ἑτέρους ἐποιήσαντο ὅρους, οὐμέντοι ποτε νέον ἐποιήσαντο σύμβολον, οὔτε τούτῳ προσέθεσαν τί. Πότερον οὖν προσετέθη τι ἐν ἑτέρῳ καιρῷ ῥηθήσεται· ἀλλὰ κατὰ τὸ παρὸν ἀποκρινόμεθα, οὐχ ἕπεται ἐπειδὴ οὐκ ἐποίησαν, ἄρα οὐδὲ ποιῆσαι ἠδύνατο· δύναται δ' εἶναι λόγος οὗτος· διότι προεώρων οἱ πατέρες ἐκεῖνοι τὰς ἀνεγερθείσας τότε νέας πλάνας δύνασθαι δι' ὅρων σβέσαι, διὰ τούτων οὐκ ἦν ἐκείνοις φροντὶς τιθέναι ἀνάπτυξίν τινα ἐν τῷ συμβόλῳ· Ἀλλ' οἱ Λάτινοι ὁρῶντες τὴν πλάνην τῶν οἰομένων τό Πνεῦμα τὸ Ἅγιον οὐκ ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ Υἱοῦ, μὴ δύνασθαι ῥαδίως ἐκριζωθῆναι, ὅτι μὴ συνεχεῖ καὶ δημοσίᾳ ψαλμῳδίᾳ, ἐσκεμμένως καὶ ἀναγκαίως ἐν τῷ συμβόλῳ προσέθεσαν, διότι τεθείκασιν.

ιγ'.

prohibitio haec non ſolum ponitur poſt Symbolum, verum etiam poſt definitiones Patrum; & ſicuti non licet iuxta Graecos aliud Symbolum eiuſdem verae Fidei clarius componere, ita neque fas erit alias definitiones proferre ipſius Fidei: & quemadmodum datum non eſt Symbolum exponere, ita neque licebit definitiones explicare. Sed hoc ſubſequentibus Synodis foret oppoſitum novas explicationes, novaſque conficientibus de Fidei veritatibus definitiones. Si quis autem dicat: maxima urgente neceſſitate, ſequentes Synodi quaſdam alias definitiones condiderunt, nunquam vero novum Symbolum fecere, nec quicquam illi addiderunt, utrum aliquod adpoſitum fuerit, alias dicetur: nunc autem reſpondemus, quum non fecerint, non ſequitur, quod facere non potuerint. Sermo enim ita poteſt inſtitui: Quoniam praevidebant Patres illi, exortos tunc novos errores per definitiones poſſe deſtrui, propterea cura illis non inſidebat expoſitionem aliquam in Symbolo adponere. Sed Latini videntes, errorem eorum, qui autumabant Spiritum Sanctum non procedere ex Filio, haud facile evelli radicitus poſſe, niſi perpetuo, & publico cantu, conſiderate, & neceſſario, Symbolo adieciſſent, ideo addidere.

 XIII.

ιγ΄. Φαίνεται ἡ διάνοια αὐτὴ ἀπὸ τῶν ἐκφερομένων ἐν τῷ τόμῳ τῆς πίστεως τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἐν Νικαίᾳ Συμβόλου, καὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα λέγεται. Ἤρκει μὲν οὖν πρὸς πληρεστάτην τῆς εὐσεβείας ἐπίγνωσιν, καὶ βεβαίωσιν τὸ ἀσφαλέστατον τοῦτο καὶ σωτήριον τῆς θείας χάριτος σύμβολον. Περὶ Πατρὸς γὰρ καὶ Υἱοῦ, καὶ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίαν ἐκδιδάσκει τελείαν, καὶ τὴν κυριακὴν σάρκωσιν τοῖς πιστῶς ὑποδεχομένοις φανεροῖ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας καταστρέφειν πειρώμενοί, τινας τῆς ἑαυτῆς αἱρέσεως καινοτομίας ὠδίνουσι, διὰ τούτων ἡ Ἁγία Σύνοδος βουλομένη τὰ μηχανήματα τούτων ἀποκλεῖσαι, ἔταξε, καὶ τὰ λοιπά· καὶ ἐν τῷ τέλει λέγει· οὐχ ὅτι ἐν τοῖς προλάβουσί τι παραλεῖπον προστιθέντες, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴν διάνοιαν ταύτης, κατὰ τῶν ἐπιχειρόντων ἀρνεῖσθαι τῆς αὐτοῦ θεότητος τὴν κυριότητα, ταῖς ἀπὸ τῶν γράφων μαρτυρίαις διασαφοῦντες· Ὅθεν φαίνεται ὅτι τὸ διασαφεῖν τὴν πίστιν, εἴτε τὸ σύμβολον, οὐκ ἐστὶ προσθήκη κυρίως, οὔτε μὴν νομωκεκωλυμένη.

ιδ΄. Φαίνεται ὁμοίως ἀπὸ τῆς ζ. Συνόδου ἐν ᾗ οὕτω λέγεται. Μετὰ πάσης οὖν ἀκριβείας ἐρευνήσαντες, καὶ διασκεψάμενοι, καὶ τῷ σκόπῳ τῆς ἀληθείας ἀκολουθήσαντες οὐδὲν ἀφαιροῦμεν, οὐδὲν προστί-

XIII. Idem sensus in propatulo constituitur ex relatis in Codice Fidei Chalcedonensis Concilii, ubi post recitationem Symboli Nicaeni, & Constantinopolitani, dicitur: *Sufficit quidem ad plenissimam Religionis cognitionem, & confirmationem firmissimum hoc, & salutare divinae Gratiae Symbolum. De Patre enim, & Filio, & Spiritu Sancto perfectam doctrinam tradit, & Domini nostri Iesu Christi Incarnationem fideliter accipientibus patefacit. Quoniam vero ii, qui veritatis praedicationem subvertere conantur, quasdam propriae haeresis novitates parere gestiunt; hisce de causis Sancta Synodus volens machinationes eorum omnes eludere, decrevit*, & reliqua; & in fine ait: *Non quasi aliquid deesset prioribus adiicientes, sed propriam de Spiritu Sancto sententiam contra illos, qui proprietatem divinitatis eius negare tentaverant, Scripturarum testimoniis declarantes*. Quare perspicuum est Fidem sive Symbolum explanare, proprie additamentum non esse, neque vetitum a lege.

XIV. Adparet similiter ex septima Synodo, in qua ita legitur: *Ergo cum omni diligentia perscrutantes, & discutientes, & veritatis scopum sectantes, nihil adimimus, nihil addimus*. Profitetur

στίθεμεν. Λέγουσιν οἱ Πατέρες ἐκεῖνοι μηδὲν προστιθέναι, μηδὲν ἀφαιρεῖν τῶν ὁρισθέντων διὰ τῶν Ἁγίων Πατέρων, ἀλλ᾽ ὁμῶς νέαν ποιοῦνται ἀνάπτυξιν τὴν πρότερον μὴ οὖσαν περὶ τὰς προσκυνεῖν τὰς εἰκόνας. Ἀπὸ τούτου δύο τινα ἕλκονται, ὅτι ἡ ἀνάπτυξις, καὶ ἡ μείζων ἐξάπλωσις τῆς ἀληθείας, οὐκ ἐστὶ κυρίως προσθήκη, οὐδὲ κεκωλυμένη, ἔτι, ὅτι δεῖ ἀεὶ τῷ σκόπῳ τῆς ἀληθείας ἀκολουθεῖν. Οὐκ ἦν γὰρ φροντὶς τοῖς Ἁγίοις Πατράσι κωλύσαι τὴν τῶν λέξεων προφορὰν, καὶ τῶν συλλαβῶν, ὅτι μὴ μόνον ἐκείνων τῶν ἀνατρεπούντων τὴν ἀληθῆ νοῦν, καὶ τὴν ἀληθῆ διάνοιαν, ὡς κατωτέρω ῥηθήσεται.

ιε´. Δηλοῦται ἡ διάνοια αὐτὴ ἀπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Συμβόλου, περὶ οὗ οὐδεμία γέγονε μνήμη ἐν τῇ ἐν Ἐφέσῳ Συνόδῳ. Ἢ γὰρ οἱ Πατέρες οἱ ἐν Ἐφέσῳ, ἐπειδή περ οὐκ ὠνόμασαν ἐκεῖνο, οὐκ ἠθέλησαν ἵνα προφέρηται, καὶ, τότε κατὰ τῆς κωλύσεως ἣν οἱ Γραικοὶ φασιν, ὀφείλει εἶναι ἀσάλευτον, καὶ μετακινεῖσθαι ἀδύνατον, οὐκ ἂν ἦν ἐξὸν χρῆσθαι ἐκείνῳ. ἢ εἴ περ ἠθέλησαν ἵνα εἴη ἐν χρήσει, τότε φαίνονται νενομικότες ἐκεῖνο ταυτὸν τῷ ἐν Νικαίᾳ Συμβόλῳ, τούτῳ τῷ λόγῳ ὅτι οὐ περιέχει ἐναντίαν ἐκείνῳ πίστιν, ῥήματα δὲ ἕτερα, καὶ πλείονα περιέχειν δῆλον ἐστίν. Ἆρα φαίνεται τὸν σκοπὸν τῶν Πατέρων γεγονέναι μὴ κωλύσαι ἑτέρων καὶ πλειόνων ῥημάτων ἀληθῆ ἀνάπτυξιν· καὶ τοῦτο παρ-

ῥη-

tentur Patres illi nihil addere, nihil adimere eorum, quae per Sanctos Patres definita sunt; & nihilominus novam condunt expositionem, quae antea non erat, circa Imaginum adorationem. Ex quo duo aliqua deducuntur; quod explicatio, & explanatio maior veritatis non est proprie additio, neque a lege prohibita; insuper quod semper ad veritatis scopum animum intendere oportet. Non enim Patrum erat maxima ratio prohibendi vocum, & syllabarum omnium enunciationem, nisi illarum solum, quae veram mentem, verumque sensum everterent, ut inferius dicetur.

XV. Ex Symbolo Constantinopolitano, de quo nulla facta fuit mentio in Concilio Ephesino, sensus ipse declaratur. Vel enim Patres Ephesi quum illud haud nominaverint, noluerunt ut proferretur; & hoc contra prohibitionem, quam Graeci dicunt, firmum esse debet, & nulli mutationi obnoxium, non liceret illo uti; vel si voluerunt ut in usu esset, videntur certe existimasse, illud esse idem ac Nicaenum Symbolum ea ratione quod non complectitur fidem illi contrariam; diversa tamen, & plura verba continere manifestum est. Adparet itaque Patrum scopum fuisse, non prohibere aliorum, plurimorumque verborum veram expo-

po-

ῥησίᾳ εἶπον αὐτοὶ οἱ Γραικοί. Ὅτι εἰ καὶ τὰ μάλιστα τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύμβολον διαφέρει ἐν ῥήμασι τοῦ ἐν Νικαίᾳ, ὁμῶς ἐπεὶ οὐ διαφέρει κατὰ τὴν ἔννοιαν, καὶ τὴν ἀλήθειαν, οὐκ οἰητέον εἶναι ἕτερον, ἀλλ᾽ ἓν καὶ τοῦτο· λέγοντες, ὅτι ἀναγνωσθέντος ἐν τῇ ἐν Ἐφέσῳ Συνόδῳ τοῦ ἐν Νικαίᾳ Συμβόλου, νοεῖται ἀνεγνῶσθαι καὶ τὸ ἐν Κονσταντινουπόλει. Τοῦτο δήπουθεν δύνανται καὶ Λατίνοι λέγειν ὑπὲρ ἑαυτῶν. Ὅτι εἰ καὶ τὰ μάλιστα τὸ ῥωμαϊκὸν Σύμβολον ῥηματικῇ διὰ λέξεων ἐκθέσει διαφέρει τοῦ ἐν Κωνσθαντινουπόλει, καὶ ἐν πολλοῖς τοῦ ἐν Νικαίᾳ, ὡς καὶ αὐτὸ τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει· ὁμῶς ἐπειδὴ οὐ διαφέρει κατὰ τὸν νοῦν καὶ τὴν ἀλήθειαν, εἰκότως οἰητέον ἐστὶν ἓν καὶ τοῦτο τῷ ἐν Νικαίᾳ, καὶ τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει· καὶ ἀναγνωσθέντος τοῦ ἐν Νικαίᾳ, καὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἄξιον κρῖναι ἀνεγνῶσθαι καὶ τὸ ἡμέτερον ῥωμαϊκόν·

ιϛ΄. Δηλοῦται ἡ διάνοια αὐτὴ, ὅτι ἐπειδήπερ τὰ ῥήματα τῆς κωλύσεως τῆς ἐν τῇ κατ᾽ Ἔφεσον γεγονυίας Συνόδου, εἰσὶ ταῦτα κατὰ τὸν νοῦν, τοῖς ῥήμασιν, ἃ λέγει πρὸς Γαλάτας ὁ Παῦλος· δηλαδὴ, κἂν ἡμεῖς, κἂν Ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν, παρ᾽ ὃ εὐαγγελισάμην, ἀνάθεμα ἔσω· καὶ ταῦτα τὰ ἀποστολικὰ ῥήματα αὐτοί φασιν οἱ Γραικοὶ νοεῖσθαι περὶ ἐναντίου εὐαγγελισομένου. Τί μὴ ὁμοίῳ τρόπῳ νοεῖσι τὰ συνοδικὰ ῥήματα περὶ ἐναν-

positionem ; & hoc Graeci ipsi firmo animo fatentur . Quoniam etsi Constantinopolitanum Symbolum a Nicaeno quo ad verba maxime differt , tamen cum non dissentiat in sensu & veritate , censeri non debet diversum esse , sed unum , & idem ; dicentes , quod lecto in Synodo Ephesina Nicaeno Symbolo , intelligitur lectum & Constantinopolitanum . Hoc utique Latini de se ipsis adserere possunt . Quia etsi Romanum Symbolum quo ad verbalem dictionum expositionem longe discrepet a Constantinopolitano , & in multis a Nicaeno , quemadmodum & illud Constantinopolitanum ; attamen quum aliter se non habeat circa sensum , & veritatem , iure meritoque censendum unum & idem cum Nicaeno , & Constantinopolitano ; & lecto Nicaeno , & Constantinopolitano aequum est existimari lectum & hoc nostrum Romanum .

XVI. Panditur ipse sensus , quandoquidem verba prohibitionis in Concilio Ephesino factae , sunt eadem circa mentem , cum verbis , quae profert Paulus , scribens ad Galatas , nempe : *Licet nos , aut Angelus de Coelo evangelizet vobis , praeterquam evangelizavimus vobis , anathema sit* , & haec Apostolica verba Graeci quoque adfirmant intelligenda esse , de eo quod contra evangelizabitur .

ἐναντίας πίστεως; Ἀλλ' ἀντεπάγουσιν ὡς ἐπειδὴ μετὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου κώλυσιν, αὐτὴ ἡ τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου κώλυσις ἕπεται, φαίνεται αὐτὴ ἡ β'. κώλυσις πλέον σημαίνειν, τοῦτ' ἔστι πᾶσαν ἀνάπτυξιν· Ἀλλὰ παρακαλῶ, τί περαιτέρω σημαίνει ἡ αὐτὴ κώλυσις τρίτον ἐπαναληφθεῖσα ἐν τῇ δ'. Συνόδῳ; τί τέταρτον ἐν τῇ ε'.; τί ε'. ἐν τῇ ς'.; τί ς'. μνημονευθεῖσα ἐν τῇ ζ'.; Ἐπειδὴ τοίνυν τοσαυτάκις ἐπαναληφθεῖσα μετὰ τὴν τρίτην Σύνοδον, οὐδὲν πλέον σημαίνειν δύναται παρ' ὃ ἐσήμηνεν ἐν αὐτῇ τῇ Γ.'· ὁμοίως δικαιόν ἐστι λέγειν, ὡς οὐκ ἄλλο σημαίνει τῶν ἀποστολικῶν ῥημάτων· μάλιστα εἰ τὴν διάνοιαν ἐκείνην ἐσήμαινεν, ἣν βούλονται οἱ Γραικοὶ, καὶ εἵποντο ἂν ἄπειρα ἄτοπα ἀνωτέρω ῥηθέντα. Οὐδὲ δεῖ θαυμάζειν περὶ ταύτης τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ κωλύματος· ἐπειδὴ τὰ αὐτὰ πολλάκις ἐπαναλαμβάνονται ἐν τοῖς νόμοις εἰς μείζονα ἢ διατράνωσιν, ἢ φόβον. Ἆρ' οὖν καὶ τὸ ἐν Νικαίᾳ σύμβολον οὐκ ἐπαναλαμβάνεται ἐν πάσαις ταῖς Συνόδοις, ὁμοίως καὶ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει; μή ποτ' οὖν ἄλλο σημαίνει ἐν τῇ πρώτῃ ἀναγνώσει, ἢ ἐν τῇ δευτέρᾳ, ἢ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις; Ἐρῶ πρὸς τούτοις, ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου ἡ κώλυσις ἦν γεγονυῖα παρὰ τῶν Ἁγίων Πατέρων, ἢ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τοῦ λαλοῦντος ἐν αὐτοῖς, ὡς ἔφη ὁ μακάριος Κύριλλος ἐν τῇ ἐπιστολῇ, ἧς ἡ ἀρχὴ· Εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοί· καὶ γὰρ με-

tur. Quare ergo & ipsi verba illa Synodica pariter de aliena Fide non explicant? Sed reponunt quod quum post illam Apostoli Pauli prohibitionem altera haec prohibitio Synodi Ephesinae sequatur, manifestum esse videtur secundam hanc prohibitionem maiora significare, hoc est quamcumque expositionem. At peto quid amplius denotat prohibitio tertio repetita in quarta Synodo? Quid quarto in quinta? Quid quinto in sexta? Quid sexto in septima? Quum igitur toties iterata prohibitio post tertiam Synodum, nihil amplius significare valeat, quam quod exprimit in ipsa tertia; ita dicere par est non aliud ab Apostolicis verbis indicare; praesertim si eumdem sensum exhibeat, quem Graeci desiderant, & infinita sequantur absurda, superius commemorata. Neque de hac prohibitionis repetione mirari oportet; similia enim multoties in legibus iterantur vel ad maiorem explicationem, vel timorem. Numquid & Nicaenum Symbolum non repetitur in caeteris omnibus Synodis, aeque ac in Constantinopolitana? Ergo ne aliud significat in prima lectione, quam in altera, aut in reliquis? Dicam praeterea quod ante Synodum Ephesinam prohibitio facta erat a Sanctis Patribus, vel a Spiritu Sancto loquente in ipsis, ut ait B. Cyrillus in Epi-

 sto-

μετὰ τὰ ῥήματα ἐκεῖνα, ἵνα μὴ παράβασις γένηται ἑνὸς τοῦ ῥήματος, ἢ συλλαβῆς, ἀποδίδωσι τὸν λόγον· μεμνήμεθα γὰρ τοῦ λέγοντος, μὴ μέταιρε ὅρια αἰώνια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου· οὐ γὰρ ἦσαν αὐτοὶ οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, καὶ Πατρός· Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ οἱ θεῖοι Πατέρες ἐκώλυσαν παραβαίνειν τὰ ὅρια αἰώνια τῶν πατέρων, καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν οἱ Ἀπόστολοι παραδεδώκασιν ἡμῖν τὸ Σύμβολον αὐτῶν τὸ ἀποστολικὸν, διατί οἱ υἱοὶ αὐτῶν, δηλονότι οἱ ἐν Νικαίᾳ Ἐπίσκοποι συναθροισθέντες ἕτερον ἐποιήσαντο Σύμβολόν τινα προστιθέντες, καί τινα παντάπασιν ἀφαιροῦντες, δηλονότι τὸ κατελθόντα εἰς τὸν ᾅδην, καὶ τῶν Ἁγίων τὴν κοινωνίαν;

ιζ΄. Ἔτι διατὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδος τοσαῦτα προσέθηκε; Ταύτην γὰρ τὴν κώλυσιν τοῦ προστιθέναι, καὶ ἀφαιρεῖν πρὸ τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου γένεσθαι, μαρτυρεῖ ὁ μακάριος Κελεστῖνος ἐν τῇ πρὸς Νεστόριον ἐπιστολῇ, ἐν ᾗ ἔφη. Τίς ποτε οὐκ ἄξιος ἀναθέματος ἐκρίθη, ἢ προσθέμενος, ἢ ἀφαιρῶν τῆς μεστῆς πίστεως, τῆς διὰ τῶν Ἀποστόλων παραδοθείσης ἡμῖν, ἥπερ οὔτε αὔξησιν, οὔτε μείωσιν ἐπιδέχεται. Ἀνέγνωμεν ἐν τοῖς ἡμετέροις βιβλίοις μηδὲν προστιθέναι, μήτ᾽ ἀφαιρεῖν. μεγάλη γὰρ καὶ τὸν προστιθέντα, καὶ τὸν ἀφαιρούμενον συνέχει ποινή. Καὶ νοεῖ ὁ μακάριος Κελεστῖνος, διὰ τῆς μεστῆς πί-

ſtola, cuius initium: *Laetentur Coeli*, etenim poſt illa verba, *ne transgreſſio fiat unius vocabuli, vel ſyllabae*, ſermonem hunc refert: *Meminimus enim eius dicentis: Ne trasgrediaris fines aeternos, quos poſuerunt Patres tui, non enim erant illi, qui loquebantur, ſed Spiritus Dei, & Patris*. Quum igitur coeleſtis Spiritus, & Sancti Patres prohibuerint transgredi fines aeternos Patrum, & Apoſtoli, Patres noſtri tradiderint nobis eorum Apoſtolicum Symbolum; quare filii ipſorum, nempe Epiſcopi Nicaeae congregati aliud Symbolum condiderunt, aliqua addentes, & aliqua penitus auferentes, nempe *deſcendentem ad Inferos*, & *Sanctorum communionem*?

XVII. Inſuper quare Synodus Conſtantinopolitana tanta adiunxit? Hanc enim prohibitionem addendi, & auferendi ante Synodum Epheſinam factam fuiſſe teſtatur B. Caeleſtinus in Epiſtola ad Neſtorium, in qua dixit: *Quis unquam non dignus eſt anathemate iudicatus, vel adiiciens, vel detrahens plenae Fidei per Apoſtolos nobis traditae, quae neque augmentum, neque diminutionem ſuſcipit? Legimus in libris noſtris, nihil adde, nec detrahe, magna quidem addentem, & detrahentem poena conſtringit*. Et Beatus Caeleſtinus per plenam Fidem nobis traditam

ab

πίστεως τῆς παρὰ τῶν Ἀποστόλων παραδοθείσης, τὸ ἀποστολικὸν αὐτὸ σύμβολον, ὡς αὐτίκα διασαφεῖ λέγων. Πάντα, ἃ παρά σου ἀσεβῶς κηρυχθέντα, ἡ καθολικὴ ἀποπέμπεται Ἐκκλησία, ἀπὸ δὲ τοῦ συμβόλου τοῦ παρὰ τῶν Ἀποστόλων παραδοθέντος κλαίομεν παρά σου ἀφαιρεθῆναι ταῦτα τὰ ῥήματα, ἅπερ ἡμῖν παντὸς τοῦ βίου, καὶ σωτηρίας ἐλπίδα ἐπαγγέλλονται, δηλονότι ὡς ἡ Μακαρία Μαρία εἴη Μητὴρ Θεοῦ, ὅ περ δυνάμει ἦν ἐν τῷ συμβόλῳ τῶν Ἀποστόλων. Ἀπὸ τούτου φαίνεται, ὅτι ἐν τῷ συμβόλῳ τῶν Ἀποστόλων οὐκ ἔξεστι προστιθέναι τι, οὔτε ἀφαιρεῖν· Χρὴ δὲ νοεῖν ὅσον πρὸς τὸν νοῦν, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, οὐ κατὰ τὰ ῥήματα, ἵνα μὴ καταδικάσωμεν τὴν ἐν Νικαίᾳ, καὶ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδον, αἵ εἴτε προστέθεσαν, καὶ ἀφεῖλον, ὅμως ἐπειδὴ τὸ Θεοτόκος, καὶ τὰ προστιθέντα δυνάμει περιείχοντο ἐν τῷ συμβόλῳ τῶν Ἀποστόλων, καὶ τὰ ἀφαιρεθέντα οὐκ ἀντεμάχοντο, ἀλλὰ πιστῶς ὡμολογοῦντο, οὐκ ἐλέγχονται, οὐδὲ νομίζονται προστιθεῖναι, ἢ ἀφαιρέσθαι. Ὅμως μέντοι ἐλέγχεται ὁ Νεστόριος, καὶ νομίζεται ἀφηρηκέναι τοῦ συμβόλου τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὁπόταν οὐκ ἀφαιρῇ αὐτὰ ῥήματα· ἐπειδὴ τὸ Θεοτόκος οὐκ ἔστιν ἀνεπτυγμένως ἐν τῷ ἀποστολικῷ συμβόλῳ· ἀλλὰ διότι ἀφαιρεῖ τὸν νοῦν, μαχόμενος ταύτῃ τῇ ἀληθείᾳ, ὡς ἡ Μακαρία Μαρία εἴη Μητὴρ Θεοῦ, ὅ δήπου δυνάμει ἐμπεριέχεται ἐν

τῷ

ab Apoſtolis, intelligit ipſum Apoſtolicum Symbolum, ut ſtatim oſtendit, dicens: *Omnia quae a te impie praedicata fuere, univerſalis reiicit Eccleſia; ex Symbolo autem ab Apoſtolis tradito plangimus a te haec verba fuiſſe ſublata, quae nobis totius ſpem vitae, ſalutiſque promittunt, ſcilicet, quod B. Maria Virgo ſit Mater Dei, idque virtualiter erat in Symbolo Apoſtolorum.* Ex hiſce colligitur, Symbolo Apoſtolico non licere aliquid adiicere, neque aliquid ex ipſo adimere. Hoc tamen oportet intelligi quod ad ſenſum, & veritatem, non vero quod ad verba, ne damnemus Nicaenam, & Conſtantinopolitanam Synodum, quae etſi addiderint, & abſtulerint, tamen quum vox illa *Theotocos*, & alia quae adpoſita fuere, potentiâ contineantur in Symbolo Apoſtolico, & ea quae demta ſunt non oppugnarent, ſed fideliter profiterentur, ideo non reprehenduntur, neque aliquid addidiſſe, vel ſubſtuliſſe videntur. Verum enim vero reprehenditur Neſtorius, & a Symbolo Apoſtolorum nonnulla detraxiſſe cenſetur, etſi verba ipſa non ademerit; quandoquidem *Theotocos* explicitè non extat in Apoſtolico Symbolo, ſed quia ſenſum evertit, veritati ipſi obſiſtens; v. gr. quod Maria Virgo ſit Mater Dei, hoc utique

τῷ ἀποςολικῷ συμβόλῳ, ἔνθα γὰρ λέγεται, καὶ εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριςὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν συλληφθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου, γεννηθέντα ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου, ἕπεται, ἂν ἐγεννήθη ἐκ τῆς Μαρίας, ἵνα ἡ Μαρία ᾖ Θεοτόκος. Καὶ οὕτως ἀποδείκνυσι τοῦτο ὁ Μακάριος Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς εὐλαβεῖς καὶ Μοναχοὺς ἐπιςολῇ, ἥπερ πρώτη τίθεται ἐν ταῖς πράξεσι τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου.

ιη΄. Τελευταῖον ἅπασα ἀμφιβολία ταύτης τῆς ἀπορίας αἴρεται ἀπὸ τῆς ς΄ Συνόδου τῆς ἑρμηνευούσης, τινὰ ἂν τρόπον αὐτὴ ἡ κώλυσις ὀφείλει νοεῖσθαι· ἔφη γάρ. Μὴ ἐξεῖναι ἑτέραν πίςιν προφέρειν, γράφειν, συντιθέναι, φρονεῖν, ἢ διδάσκειν, ἢ ἕτερον σύμβολον παραδιδόναι, ἢ καινοφωνίαν, ἢ λέξεως προσθήκην εἰσάγειν πρὸς ἀνατροπὴν τῶν ὁρισθέντων. Τοῦτο τοίνυν τοῦ κωλύματος ὄνομα ἔχει χώραν, ὁπόταν τὰ προειρημένα γένηται εἰς ἀνατροπὴν τῶν γενομένων ὅρων διὰ τῶν ἁγίων Πατέρων. Καὶ οὐκ θαυμαςόν. Καὶ γὰρ οἱ ὅροι διὰ τοῦτο γίνονται ὡσὰν καὶ φυλάττοιντο καὶ τηροῖντο, οὐ μὴν ὡσὰν ἀνατρέποιντο· κἂν δὲ γένηταί τι πρὸς μείζονα ἀνάπτυξιν, καὶ ἐξάπλωσιν διασάφησίν τε τῶν ὁρισθέντων, τοῦτο οὐ τείνει πρὸς ἀνατροπὴν, ἀλλὰ πρὸς βεβαίωσιν, πρὸς ἰσχὺν, πρὸς προβιβάσμον, καὶ γίνεται κατὰ τὴν νομοθέτου διάνοιαν. Οἱ τοιαῦτα ποιοῦντες οὐκ ἄξιοι εἰσὶ ποινῆς, ἀλλὰ γερῶν, καθώς φησὶν ἡ ἱερὰ γραφὴ,

que in Apoſtolorum Symbolo virtute continetur; ibi enim legitur: *Et in Ieſum Chriſtum Filium Dei conceptum de Spiritu Sancto, natum ex Maria Virgine;* ſequitur, ſi natus fuerit ex Maria Virgine, quod Maria ſit Deipara. Et pariter idipſum oſtendit B. Cyrillus in Epiſtola ad Religioſos, & ad Monachos, quae prima eſt in Actibus Synodi Epheſinae.

XVIII. Tandem omnis difficultatis nodus ſolvitur a ſexta Synodo explicante, quomodo prohibitio ipſa intelligi debeat. Dicit enim *non licere alteram fidem proferre, ſcribere, componere, tenere, vel docere, aut aliud Symbolum tradere, vel vocis novitatem, vel particulae additamentum introducere ad everſionem rerum definitarum*. Ergo prohibitionis hoc nomen locum habet, quando praedicta fiunt in deſtructionem Sanctorum Patrum definitionum. Neque mirum. Definitiones enim hanc ob cauſſam factae ſunt, ut cuſtodiantur, & ſerventur; non ut deſtruantur. Si quid autem fit ad maiorem expoſitionem, & clariorem rerum definitarum explicationem, hoc certe minime ad everſionem tendit, ſed ad confirmationem, ad robur, & ad inſtitutionem, iuxtaque mentem Legislatoris fit. Igitur qui ita agunt, poena digni non ſunt, quinimmo praemio, quemadmo-

 dum

φὴ, ὁ διασαφῶν μὲ ζωὴν αἰώνιον ἕξεται. Πρὸς δὲ ἄξιοι εἰσὶν ἐπαίνου, καθὼς ὁ Κύριλλος ἠξιώθη, περὶ οὗ εἴρηται ἀνωτέρω, ὁ φανερώτατον, καὶ σαφέστατον ἐκλαμπρύνων τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, καὶ πολὺ φῶς παρασχὼν πρὸς σύνεσιν τῶν εἰρημένων ἐν τῷ ἐν Νικαίᾳ συμβόλῳ.

ιθ'. Διὰ τῶν προειρημένων φαίνεται ἡ λύσις πρὸς ἐκεῖνα ἅπερ ἂν προκομίζεσθαι ἐδυνάμετο, ὡς οὐκ ἔξεστι προστιθέναι, ἢ ἀφαιρεῖν, καὶ πρὸς τὸ προκομιζόμενον ἀπὸ τῆς τοῦ Κυρίλλου ἐπιστολῆς· κατ' οὐδένα τρόπον σαλεύεσθαι παρά τινων ἐπιτρέπομεν τὴν ὁρισθεῖσαν πίστιν, τοῦτ' ἔστι τὸ τῆς πίστεως σύμβολον τὸ παρὰ τῶν Ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ὁρισθὲν, οὔτε μὴν ἐπιτρέπομεν ἑαυτοῖς, ἢ ἑτέροις λέξιν ἀλλάξαι τῶν γεγραμμένων ἐκεῖσε, ἢ μίαν γοῦν παραβῆναι συλλαβὴν, μεμνημένοι τοῦ λέγοντος, μὴ μέταιρε ὅρια αἰώνια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου, οὐ γὰρ ἦσαν αὐτοὶ οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, καὶ Πατρός. Οἱ Λατίνοι τοίνυν οὐ μετεκίνησαν τὸ ἐν Νικαίᾳ σύμβολον, οὔτε μὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει· μαλλονμενοῦν ἐν πᾶσι πιστῶς σέβονται, οὐδὲ παραβαίνουσι μίαν λέξιν, ἢ συλλαβήν· πάντα γὰρ τὰ ὄντα ἐν τῷ Κωνσταντινουπόλει, ἐστὶ καὶ ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ. Οὐδὲ προσέθεσαν ὁτιοῦν πρὸς ἀνατροπὴν τῶν ὁρισθέντων διὰ τῶν πατέρων· οὐδὲ γὰρ οἱ πατέρες ποτὲ ὡρίσαντο ὡς τὸ

Πνεῦ-

dum ait Scriptura : *Qui elucidat me vitam aeternam habebit* . Praeterea ii laudem omnem merentur , uti Cyrillus honore dignus habitus fuit , de quo ſuperius diximus , qui clariſſime , pleniſſimeque Nicaenam Fidem declaravit , multamque attulit lucem ad intelligentiam eorum , quae in Symbolo Nicaeno dicta ſunt .

XIX. Ex hiſce enarratis ſolutio profluit eorum quae in medium adferri poterant , videlicet , quod non licet addere , vel auferre , & ad obiecta ex Cyrilli Epiſtola : *Nequaquam permittimus ab aliquibus variari fidem definitam , hoc eſt Symbolum Fidei a Sanctis Patribus Nicaeae conſtitutum : neque certe permittimus ipſis , vel aliis vocem immutare earum rerum , quae ibi ſcriptae ſunt , neque ullam Syllabam praeterire , memores dicentis: Ne tranſgrediaris fines aeternos , quos poſuerunt Patres tui . Non enim erant illi , qui loquebantur , ſed Spiritus Dei , & Patris* . Latini igitur nec Symbolum Nicaenum , neque Conſtantinopolitanum depravarunt . Immo in omnibus fideliter venerantur , neque in unam vocem , vel ſyllabam offendunt ; omnia enim quae exiſtunt in Conſtantinopolitano , ſunt & in Romano . Neque aliquid addiderunt ad everſionem rerum per

Πνεῦμα οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι· μαλλονμενοῦν ἐν τῇ ἐξενεχθείσῃ ἐπιστολῇ πρὸ τοῦ προειρημένου ὅρου ἔφη ὁ Κύριλλος· τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἶναι Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, καὶ προχεῖσθαι παρὰ τοῦ Υἱοῦ, κατάπερ παρὰ τοῦ Πατρὸς· καὶ ὅτι ἐστὶ παρ᾽ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ, μᾶλλον αὐτὴ ἡ λέξις κ̓ τοῦ Υἱοῦ ἐστι πρὸς διατράνωσιν, καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἀληθείας, κ̓ τῆς ὀρθῆς πίστεως, καὶ πρὸς ἐξάπλωσιν τῶν συνεπτυγμένως περιεχομένων ἐν τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει συμβόλῳ, ὡς ἐν ἰδίῳ καιρῷ, τοῦ Ἁγίου Πνεύματος βοηθοῦντος, διασαφηθήσεται· Καὶ ὅτι ἡ κώλυσις αὐτὴ, περὶ ἧς λέγει αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ, μὴ μέταιρε ὅρια καὶ τὰ λοιπὰ, ὐ μόνον ἀποβλέπει τὸ σύμβολον, ἀλλὰ τὴν οἱανοῦν διδασκαλίαν οἵων δή ποτε Ἁγίων Πατέρων. οὖσαν γὰρ ἀλήθειαν αὐτὴν οὐκ ἔξεστι παραβῆναι, ὅτι ἡ ἀλήθεια οὐ δύναται σαλεύεσθαι· τί οὖν; ἆράγε οἱ τῶν προηγησαμένων πατέρων παῖδες, καὶ πάλαι, καὶ νῦν, κ̓ εἰς τὸ ἑξῆς παρέλειψαν, ἢ παραλείψουσι τῷ προστιθέναι ταῖς διδαχαῖς τῶν πατέρων, ἀναπτύσσοντες, καὶ διασαφοῦντες ταύτας, καὶ ἕτερα λέγοντες τῇ ἀληθείᾳ σύμφωνα; ἢ διὰ τοῦτο ἄξιοι εἰσι λογίζεσθαι παραβάται; ἀπῇ. Τοῦτο φαίνεται ἐν τῷ συμβόλῳ τοῦ Ἀγάθωνος, καὶ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας τῷ ἀναγνωσθέντι ἐν τῇ ϛ᾽. Συνόδῳ, ἐν τῷ εἰκαὶ τὰ μάλιστα πλείονα προστίθησι τῶν οὐκ ὄντων ἐν τῷ ἐν Κωνσταν-

τι-

Sanctos Patres definitarum. Non enim tunc Patres illi decreverunt Spiritum Sanctum non procedere a Filio; immo in allata Epistola ante praedictam definitionem Cyrillus ait: *Spiritum Sanctum esse Spiritum Filii, & procedere a Filio, quemadmodum & a Patre*; & quia a Filio ipso procedit, particula *Filioque* potius est ad declarationem, & veritatis, rectaeque Fidei expositionem, & ad ea explicanda, quae in Symbolo Constantinopolitano implicite continentur, uti opportuno tempore, annuente Spiritu Sancto, perspicuum erit. Et quoniam prohibitio illa, de qua loquitur ipsa Epistola: *Ne transgrediaris fines &c.* non solum respicit Symbolum, sed quamcumque aliam doctrinam quorumlibet Sanctorum Patrum; veritatem enim ipsam existentem non licet variare, quia veritas mutationem admittere non potest, quid ergo? Numquid Filii Patrum, qui praecesserunt, & olim, & modo, & in posterum deliquerunt, vel delinquent addentes Patrum doctrinis, explicantes, & explanantes illas, & alia docentes veritati consona, vel idcirco digni sunt, qui delinquentes existimentur? Absit omnino. Hoc manifestum est in Symbolo Agathonis, & Occidentalis Ecclesiae lecto in sexta Syno-

τινουπόλει συμβόλῳ, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον διατρανοῖ ἑαυτὸν τοὺς ὅρους τῆς καθολικῆς, καὶ ἀποστολικῆς πίστεως κρατεῖν, καὶ παραδιδόναι, καὶ ὅλῃ ψυχῆς φυλακῇ συντηρεῖν. Καὶ διὰ τούτων ἀπεκρίθημεν ἔτι πρὸς τὸ προκομιζόμενον ἀπὸ τῆς προειρημένης ἐπιστολῆς τοῦ Ἀγάθωνος λέγοντος· ἵνα μηδὲν περαιτέρω τῶν κανονικῶς ὁρισθέντων μολυνθείη, ἢ ἐναλλαγῇ, ἢ προσθέσει, ἀλλ' ἐν ῥήμασι, καὶ νοήμασιν ἀμετακίνητα διαμένειεν· Ἄριστα δὲ ἑαυτὸν διασαφεῖ τιθέμενος συμπλεκτικῶς ἐν ῥήμασι, καὶ νοήμασιν, ἀμετακίνητα διαμένειν· εἰ μὴ γὰρ σαλεύηται καὶ μιαίνεται τὸ νόημα, ἡ οὐσία τῆς πίστεως, καὶ αὐτὴ ἡ διάνοια οὐκ ἀμείβεται· ὅπερ ὡς εἶπον αὐτίκα ἀποδείκνυσι· καὶ γὰρ εὐθὺς προφέρει τὴν ὁμολογίαν τῆς ἑαυτοῦ πίστεως, καὶ τῶν δυτικῶν τινὰ προστιθεμένων, ἣν ὁμολογίαν ἡ αὐτὴ σύνοδος ἐδοκίμασεν. Ἀφ' οὗ φαίνεται, ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ Ἀγάθωνος κωλύοντος τὴν προσθήκην, καὶ τῆς Συνόδου κυρούσης ἦν, ὡς ἂν μηδὲν προστεθείη, μηδὲν ἀμειφθείη κατὰ τῆς ὑγιεῖς διανοίας, καὶ τῆς ἀληθείας τῆς πίστεως. Ἂν δέ τις λέγῃ λόγους τινὰς τοὺς δι' ἐμοῦ ἀνωτέρω προκομισθέντας ἀπὸ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κυρίλλου, καὶ τῶν πρακτικῶν τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου, μὴ συμβαίνειν, ὅτι μὴ τῇ γεγονυίᾳ ἐν Ἐφέσῳ κωλύσει· Ἀποκρίνομαι, ἐπειδὴ πᾶσαι αἱ κωλύσεις τῶν ἑπομένων Συνόδων συμβαίνουσιν ἐκείνῃ καὶ παρ' ἐκείνης

δο-

nodo, cui etsi permulta adiiciat eorum, quae in Constantinopolitano nequaquam existunt, nihilominus declarat se definitiones Catholicae, & Apostolicae Fidei tenere, tradere, & tota animae custodia eas conservare. Itaque responsum etiam fuit ad id quod obiicitur ex praefata Agathonis Epistola dicentis: *Ut nihil ultra eorum, quae canonice definita sunt, corruptum fuerit, vel mutatione, vel additione, sed in verbis, & in sensibus immutabilia perdurant*. Optime autem se ipsum manifestat copulate ponens & in verbis, & in sensibus firmiter perseverare; nisi enim immutetur, vel depravetur sensus, essentia Fidei, & ipse sensus variare non potest, quod statim, ut aiebam, ostendit. Illico enim profert suae Fidei confessionem, & Occidentalium nonnulla addentium, quam confessionem Synodus adprobavit. Ex quo eruitur, scopum Agathonis additamentum omne prohibentis, & Synodi confirmantis esse, ut nihil adiiciatur, nihilque immutetur contra verum sensum, & rectae Fidei veritatem. Si quis autem dicat argumenta, quae superius attuli ex Epistola Cyrilli, & ex actis Synodi Ephesinae, non convenire nisi prohibitioni factae Ephesi; respondeo: quum omnes sequentium Synodorum

Epi-

δοκοῦσιν ἔχειν τὴν γένεσιν, ἀκολουθόν ἐστι τὸν αὐτὸν νοῦν ἔχειν ἐκείνας, ὃν ἔχει κ̣ ἡ ἐν Ἐφέσῳ κώλυσις, δηλονότι ἵνα νοῆται περὶ πίστεως ἐναντίας, κ̣ ἀλλοτρίας τῆς ἐν Νικαίᾳ πίστεως, καὶ ἀληθείας.

κ'. Τελευταῖον εἰς κατασκευὴν τῶν προειρημένων ἐπάγεται κἀκεῖνο, τὸ πραχθὲν ἐν τῇ ἐν Ἐφέσῳ β.' Συνόδῳ τῇ διεστραμμένῃ κατὰ Φλαυιανοῦ, κ̣ Εὐσεβίου τοῦ Δορυλαίου, καὶ ἐν τῇ ἐν Χαλκηδόνι Συνόδῳ κατὰ Διοσκόρου, καὶ Εὐτυχοῦς, καὶ τῶν ὁμοφρόνων. Ὁ Φλαυιανὸς ὁμολογήσας τῆς ἀληθείας, ἐδόξαζε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν εἶναι ἐν δυσὶ, καὶ ἐκ δύο φύσεων· Ὁ δὲ Εὐτυχὴς ἐν μιᾷ μόνον· λέγων, μήδ' ἄλλο κρατεῖν, ἢ τὸ ἐν Νικαίᾳ σύμβολον· ἀνέγνω τοῦτο ἐν αὐτῇ ἐν Ἐφέσῳ β'. Συνοδῳ. Οὗ ἀναγνωσθέντος φησὶν· ἑαυτὸν ἐν ἐκείνῳ θέλειν καὶ ζῆσαι, καὶ ἀποθανεῖν, καὶ ὅτι περὶ δύω φύσεων οὐ περιέχεται ἐν τῷ ἐν Νικαίᾳ συμβόλῳ, καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐν Ἐφέσῳ πρώτην Σύνοδον οὐκ ἔξεστιν ἐκείνῳ προστιθέναι, ἢ ἀφαιρεῖν. Ἐν ὅσῳ ταῦτα ἐλέγοντο ἐν Χαλκηδόνι, Εὐσέβιος τοῦ Δορυλαίου ἔφη· Ἐψεύσατο· οὐκ ἔστιν ὁ ὅρος τοιοῦτος, οὐκ ἔστι κανὼν τοῦτο διακελεύων. σημαίνων ὅτι οὐκ ἔστι ἡ κώλυσις τοῦ ἀναπτύσσειν, καὶ ἐξαπλοῦν τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλ' οὐκ ἐπελάβετο τοῦτο ἡ ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδος, μᾶλλον Διογένης Ἐπίσκοπος Κυζίκου ἔφη, εὐθὺς κατὰ τοῦ Εὐτυχοῦς προκομίζων· δολερῶς ἔφη

τὴν

prohibitiones illi conveniant, & ab illa originem ducere videantur, consequens est illas eumdem habere sensum, quem habet & Ephesi prohibitio, videlicet ut intelligatur de fide contraria, & aliena a Nicaena Fide, & veritate.

XX. Tandem in confirmationem praedictarum rerum adducitur & illud, quod in secunda Synodo Ephesina damnata actum fuit contra Flavianum, & Eusebium Dorilaei Episcopum, & in Chalcedonensi Synodo adversus Dioscorum & Eutycheten, eiusque adseclas. Flavianus facta veritatis confessione, sentiebat *Dominum nostrum Iesum Christum esse in duabus, & ex duabus naturis;* Eutyches autem *in una tantum*, dicens, *nihil aliud tenere quam Symbolum Nicaenum*. Hoc recitavit in ipsa secunda Synodo Ephesi habita. Quo lecto dixit, *se in illo velle vivere, & mori; tum quod de duabus naturis nihil exstat in Symbolo Nicaeno, tum etiam quia juxta primam Synodum Ephesinam non licet illi addere, vel adimere*. Dum haec legerentur in Chalcedonensi Synodo, Eusebius Dorilaei Episcopus dixit: *Mentitus est, non est huiusmodi definitio, non est Canon qui hoc iubeat;* indicans nullam esse prohibitionem explicandi, & exponendi veritatem. Atque

τὴν ἐν Νικαίᾳ προτέταξε Σύνοδον· ἔλαβε γὰρ προσθήκας ἀπὸ τῶν Ἁγίων Πατέρων διὰ τὸν διεστραμμένον νοῦν τῶν αἱρετικῶν, καὶ προσετέθη τὸ ἐκ Πνεύματος Ἁγίου, καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου. Ἕπεται τοὐνθεῦτεν πῶς ὁ Διόσκορος μετὰ πάντων σχεδὸν τῶν ἐν Ἐφέσῳ συνελθόντων κατεῖλε τὸν Φλαυιανὸν, καὶ τὸν Εὐσέβιον, ἐκθέμενος ἐν τῇ ἀποφάσει αὐτοῦ, ὅτι ἐποίησαν κατὰ τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου, ἥτις ὑπὸ ποινὴν καθαιρέσεως κωλύει τὴν προσθήκην, καὶ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ἐν Νικαίᾳ πίστεως· ἔλεγε γὰρ τὸν Φλαυιανὸν προστεθεικέναι τῷ συμβόλῳ λέγοντα, τὸν Χριστὸν ἐν δυσὶ φύσεσιν. ὅπερ οὕτως ἀνεπτυγμένως κατὰ τὸν Διόσκορον, ἐν τῷ συμβόλῳ οὐ περιέχεται. Πάντες Ἐπίσκοποι οἱ ἑαυτοὺς ὑπογεγραφότες ἐν τῇ προειρημένῃ ἀποφάσει τῆς καθαιρέσεως, ταύτην ἀποδεδώκασι τὴν αἰτίαν, ὅτι οὗτοι δύο ὁ Φλαυιανός τε, καὶ ὁ Εὐσέβιος προσέθεσαν ἐν τῷ ἐν Νικαίᾳ συμβόλῳ κατὰ τῆς κωλύσεως τῆς ἐν Ἐφέσῳ γενομένης. Ἐν ὅσῳ ταῦτα ἀνεγινώσκετο, οἱ Ἀνατολικοὶ, καὶ οἱ ἄλλοι Αἰγύπτιοι Ἐπίσκοποι εἶπον ἀνάθεμα τῷ Διοσκόρῳ. Ταύτῃ τῇ ὥρᾳ κατακριθείη ὁ Διόσκορος, ἡ κύρωσις ἑαυτοῦ, καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ Διοσκόρου, καὶ οἱ ἑαυτοὺς ὑπογεγραφότες Ἐπίσκοποι, ὡμολόγησαν ἡμαρτηκέναι, καὶ συγγνώμην ἐζήτησαν. Διὰ τούτων φαίνεται, ὅτι οὐ κωλύεται ἡ οἱασοῦν ἀνάπτυξις, ἡ σαφήνεια τῆς ἀληθείας, καὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως. Καὶ ἐπειδή περ οἱ

Γραι-

hoc Synodus Chalcedonensis minime reprehendit; Immo Diogenes Episcopus Cyzici, statim insurgens contra Eutycheten, *dolose*, inquit, *praeposuit Nicaenam Synodum*. Accepit enim additamenta a Sanctis Patribus propter pravum Haereticorum Intellectum, & additum est *de Spiritu Sancto ex Maria Virgine*. Ex quo sequitur qua ratione Dioscorus cum omnibus fere, qui Ephesi convenerant, Flavianum, & Eusebium damnavit, exponens in suo libello, quod contra Synodum Ephesinam egerant, quae sub poena damnationis vetat adiicere Nicaenae Fidei, ab eaque detrahere. Dicebat enim, ***Flavianum Symbolo addidisse, confitentem Christum in duabus naturis;*** quod tam explicite iuxta Dioscorum in Symbolo non continetur. Omnes Episcopi, qui praefato contra Flavianum libello haereseos damnato se ipsos subscripserunt, eamdem protulere rationem, quod hi duo Flavianus, & Eusebius Symbolo adiecerant contra prohibitionem in Nicaena Synodo emanatam. Quum haec legerentur, Orientales, & alii Aegyptii Episcopi dixerunt Anathema Dioscoro. Hac hora damnatus est Dioscorus, eiusque auctoritas, & Dioscori libellus, & Episcopi, qui se illi subscripserant, confessi sunt se peccasse, & veniam petiere. Ex

qui-

Γραικοὶ εἰώθασιν ἄσμενοι χρῆσθαι παραβολαῖς, προστίθημι τοῖς προειρημένοις τουτὶ τὸ παράδειγμα. Ἐπαγγέλλομαί σοι δοῦναι τῇ αὔριον ἡμέρᾳ τὸν χιτῶνα τοῦτον, ὃν φέρω, καὶ οὐχ ἕτερον, ἀλλ' οὐδὲ τούτῳ προσθήσω τι, ἢ ἀφαιρήσω. Ὅτι δὲ ὁ χιτὼν οὗτος ἀπὸ τοῦ συνεχοῦς χρήσεως κονιορτὸν ἔχει ἐν ἑαυτῷ, καὶ ῥύπους τινὰς, ἐκτινάσσω αὐτὸν ἀπὸ τοῦ κονιορτοῦ, καὶ πλύνω, καὶ ἀπομάσσω τοὺς ῥύπους, ποιούμενος τοῦτον καθαρὸν, καὶ λαμπρόν. βουλόμενος δὲ τοῦτον σοι ἀποδοῦναι, ἀράγε δυνήσῃ εἴπειν παραβαίνειν ἐμὲ τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ οἱονεὶ ἕτερον διδόντα χιτῶνα, διὰ τοῦτο, ὅτι τοῦτον ἀπεμαξάμην; καὶ ὅτι τούτου ἀφεῖλόν τι, ἐπειδή περ ἀφεῖλον τοὺς ῥύπους; ἢ προστήθηκά τι λαμπρότερον ποιησάμενος; Οἶμαι οὐδένα ἂν εὑρεθῆναι τὸν τὰ τοιαῦτα οὐχ ὅτι λέγοντα, ἀλλὰ μὴ δὲ διανοούμενον. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ οὐσία τοῦ χιτῶνος οὐ μεταβάλλεται, οὐδέν τε ἀπ' αὐτοῦ ἀφαιρεῖται, ἢ προστίθεται ἐναντίον τοῦ φυσικοῦ αὐτοῦ εἴδους, συνιστάται τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον εἶναι χιτῶνα, καὶ οὐχ ἕτερον, οὔτε ἐμὲ ἐπιπλήξεως ἄξιον, ἀλλὰ τιμῆς, καὶ χαρίτων ὁμολογίας τὸν τοῦτον λαμπρότερον πεποιηκότα, καὶ καθαρώτερον. Καὶ οὐ λέγω ταῦτα ὡσανεὶ ἐν τῇ καθολικῇ πίστει δυναμένου εἶναι τοῦ τυχόντος κονιορτοῦ, ἢ ῥύπου, ἀπείη, ἀλλὰ διὰ τὴν οὐκ ὀρθὴν νόησιν τινῶν ἐδέησε τὸν Κύριλλον, τὸν Λέοντα, καὶ τοὺς ἄλλους ἁγίους Πατέρας, ὧν ἀνωτέ-

quibus perſpicuum eſt, quod quaelibet explicatio, ſive veritatis, & rectae Fidei declaratio minime prohibetur. Et quoniam Graeci libenter parabolis uti ſolent, iis quae uſque modo dicta ſunt, exemplum hoc addo. Promitto me die craſtino daturum tibi tunicam hanc, quam fero, & non aliam; neque huic aliquid vel adiiciam, vel auferam. Verum quum haec tunica ex aſſiduo uſu pulverem, & ſordes aliquas in ſe habeat, ipſam a pulvere excutio, & ſordes abluo, & abſtergo, eamque mu dam, & nitidam reddo. Dum autem illam tibi tradere opto, an dicere poteris me promiſſa non facere, & aliam fere impertiri tunicam, eo quod ipſam deterſi? aut ab illa aliquid detraxiſſe, quoniam ſordes elui? aut aliquid addidiſſe, quandoquidem nitidiorem reddidi? Neminem inventum íri exiſtimo ne dum haec dicentem, ſed ne cogitantem quidem. Etenim quum ſubſtantia tunicae non immutetur, & nihil ab illa auferatur, neque quid contrarii naturali tunicae formae addatur; conſequens eſt ipſam illam eſſe tunicam, & non aliam, neque me reprehenſione dignum, ſed honore, & gratiarum actione, eo quod fecerim illam pulcriorem, nitidioremque. Verum non haec diſputo ac ſi in Catholica Fide pul-

vis,

τέρω ἐμνήσθημεν, μᾶλλον τὴν αὐτὴν πίστιν ἐκλαμπρύναι, καὶ διασαφῆσαι, καὶ τοὺς ῥύπους, οὓς οἱ οὐκ ὀρθῶς φρονοῦντες προστιθέναι ἐπειρῶντο τῇ πίστει, τῇ διασαφήσει τῆς ἀληθείας, καὶ ταῖς τῶν Γραφῶν μαρτυρίαις ἐκμάξασθαι. Πέρας γὰρ οὖν τοῦ λόγου ποιουμένου· οἶμαι μὴ δεῖν διαλέγεσθαι περαιτέρω· εἴπερ ἐξῆν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ προστιθέναι τὸ ῥῆμα ἐκεῖνο, τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' εἴπερ ἐστὶν ἀληθὲς, ὡς τὸ Πνεῦμα Ἅγιον ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύοιτο. Εἰ μὲν οὖν οἱ Γραικοὶ ἀποδείξουσι, τοῦτο μὴ εἶναι ἀληθὲς, ὁμολογήσω ἐπιεικῶς, ὡς οὐκ ἐξῆν προστιθέναι· εἰ δὲ οὐ δυνήσονται ἀποδεῖξαι τοῦτο, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποδειχθήσεται ἀπὸ τῆς ἱερᾶς γραφῆς, καὶ τῶν μαρτυριῶν τῶν Ἁγίων πατέρων, οὓς ἡ Ἐκκλησία ἔστερξε, τοῦτο ἀληθὲς εἶναι, ὡς ἀνωτέρω λαμπρῶς ἀποδέδεικται, φανήσεται, μηδενὶ νόμῳ τουτὶ κεκωλῦσθαι ἐν τῷ συμβόλῳ τιθέναι· καὶ τηνικαῦτα γενήσεται μεταξὺ Γραικῶν τε, καὶ Λατίνων ἡ ἁγία ἕνωσις, καὶ ἡ ἐφετὴ ὁμόνοια, καὶ ἔσονται ἀδελφοὶ ποθεινότατοι, οἱ πάλαι γεγονότες, καὶ εἶναι ὀφείλοντες. Ὃ χαρίσαι ἀξιώσειεν αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὁ Θεὸς τῆς ἀληθείας, καὶ Παρακλήσεως, ὃ ζῇ, καὶ βασιλεύει σὺν Πατρὶ, καὶ Υἱῷ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

vis, aut macula esse possit, absit; sed propter pravum nonnullorum sensum, necesse fuit Cyrillum, Leonem, aliosque Sanctos Patres, quos superius memoravimus, ipsam Fidem apertius declarare, & explicare, sordesque, quas non recte sentientes adiicere Fidei conabantur, per veritatis expositionem, & Scripturarum testimonia abstergere. Finis igitur sit habiti sermonis. Existimo enim de hac re non amplius disserere oportere: Siquidem licuit Romanae Ecclesiae adponere particulam hanc *Filioque*, quum verum sit Spiritum Sanctum ex Filio procedere. Si igitur Graeci ostenderint hoc falsum omnino esse, confitebor & ego addere haud licitum fuisse. Quod si hoc evincere minime poterunt; immo ex Sacra Scriptura, & testimoniis Sanctorum Patrum, quos Ecclesia dilexit, id verum esse declarabitur, ut superius aperte demonstratum fuit, adparebit a nulla lege prohibitum fuisse hoc Nicaeno Symbolo adiicere; atque interim unio sancta, & optata concordia inter Graecos, Latinosque orietur, & erunt fratres desideratissimi, qui olim fuerunt, & esse debent. Quod donare dignetur ipse Spiritus Sanctus, Deus veritatis, & consolationis, qui vivit, & regnat cum Patre, & Filio in saecula saeculorum. Amen.

